

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס ד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגדרי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע ללימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבכנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום א' ז' חשוון-שבת י"ג חשוון תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת קידושין ע' ע"ו

שבוע פרשת לך לך

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף ע' ע"א

אני אמרתי יהיו חשובין ישראל לפני ככרוב והם שמו עצמן כנמר.

כתב הבן יהוידע, נראה לבאר, דאמרו רז"ל כרובים בנס היו עומדין, גם אמרו בזוהר פ' שמות דף ג' ע"א מהררי נמרים אלין בני ישמעאל, ע"ש, וזהו שאמר אני אמרתי יהיו ישראל חשובין ככרוב אשר בבית המקדש דבנס עומדין, כן הם אנהיג אותם בהצלחה נסית, שלא יצטרכו לאחרים ולא תוכל שום בריה להזיק להם, והם שמו עצמן מצד מעשיהם כנמר, זה ישמעאל דכתיב ביה [בראשית ט"ז י"ב] והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו, וכתרגומו והוא יהא מרוד באינשא, ידו בכל לסטים, ויד כל בו הכל שונאין אותו ומתגרין בו [רש"י שם]:

אמר אדון אף על פי ששמו עצמם כנמר חשובין לפני ככרוב.

כתב הבן יהוידע לבאר על פי מה שאמר הכתוב בירמיה [י"ג כ"ג] היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו גם אתם תוכלו להיטיב למודי הרע, ופירש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, הדמיון הזה הוא שהצדיקים עושין מהמצוות חלוקא דרבנן, והרשעים עושין מן העונות בגדים צואים לנפשם, ויש רשע חוטא בכל איבריו מכף רגל ועד ראש, זה ידמה חלוקו לעור כושי אשר כולו שחור, ויש עושה כתמים כתמים של טומאה בעצמו, זה ידמה חלוקו לעור הנמר שהוא מלא כתמים, ואמר להם הכתוב שהם מעשיהם ומדותיהם הרעים נעשו אצלם

טבעיות, שקשה להסירם, כמו שחור של עור הכושי וכתמים של עור הנמר דקשה עליהם לפרוש ממעשיהם, ע"ש. והנה ידוע מה שאמר הכתוב [הושע י"א א'] כי נער ישראל ואוהבהו, ופירשו ז"ל הכונה שאדון אותם כנער דאין לו דעת שלם, ומזיד שלו נחשב לשוגג, כן הם, ומאחר דנחשבים זדונותיהם כשגגות בנקל יעבורו הכתמים מהם על ידי התשובה, וידוע מ"ש בגמרא [חגיגה י"ב ע"ב] מאי כרוב, כרביא, רוצה לומר צורת נער קטן, וז"ש אף על פי ששמו עצמם כנמר, דהכתם שלו קבוע ולא יעבור, כן הם עשו עוונות חמורים, דכתמים שלהם קבועים שנשתרשו בהם ונעשו טבעיות אצלם כטבע חברבורות הנמר, שאי אפשר להעבירם ממנו, חשובין לפני ככרוב, רוצה לומר כנער, כמו שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו, שאדון זדונם לשוגג, דאז יעבור הכתם שלו מהם בנקל על ידי תשובה:

כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח.

כתב הבן יהוידע, נ"ל טעם למלח, כי האשה נקראת לחם, כמ"ש על פסוק [בראשית ל"ט ו'] כי אם הלחם אשר הוא אוכל, וזהו באשה הוגנת, ואם אינה הוגנת יתהפך לחם לאותיות מלח.

ועוד יש לבאר במאמר הנזכר אמאי נקיט מלח ולא נקיט קוצים וברקנים. ונראה לומר, דאמרו רז"ל האשה נקראת קרקע עולם, גם אמרו דנקראת לחם, והטעם משום דמזונותיו של אדם ניתנים לו על שם אשתו, כמ"ש [בבא מציעא נ"ט ע"א] אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בעבור אשתו שנאמר ולאברם היטיב בעבורה, ופירשתי דהטעם הוא כדי

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמוטב יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000, תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

שלא ינכה לו משכר עולם הבא כנגד מזונותיו בעולם הזה, ומה שנותן על שם האשה הוא נותן בחינם, יען כי מפורש בתורה מציאות האשה בעולם היתה מצד חסדו יתברך, שבראה לאדם להיות לו עזר, ולכן ראוי שיתן לה מזונות גם כן, דאם לא יתן לה מזונות איך תחיה בעולם ותהיה עזר לאדם. ובוזה פרשתי [משל ח' כ"א] להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, להנחיל אוהבי בעולם הבא יש, ולא אנכה להם בשביל טובת עולם הזה, יען כי בעולם הזה מה שאני נותן להם טובה לא על שמם אני נותן, אלא אני נותן בעבור הנשים אשר בראתי אותם עזר לאנשים, וכיון שהבאתים לעזר כל מחסורם עלי יהיה, ולזה אמר ואוצרותיהם רוצה לומר נשותיהם, אמלא טובה בעולם הזה, דהאשה נקראת אוצר, כמו שאמרו רז"ל מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה כן האשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל הולד. והנה כל זה שייך למימר באשה הוגנת, אשר זו הביאה הקב"ה להיות לו עזר, ולכן יתן לה הפרנסה על שמה אבל אינה הוגנת אין זו באה עזר מאת השי"ת ואין לה לחם אלא הלחם יהיה מלח, ולזה אמר זרעו מלח הפך הלחם.

כל הנושא אשה לשם ממון הויין ליה בנים שאינם מהוגנים.

כתב הבן יהוידע, נ"ל בס"ד, נו"ן דממון הוא מאותיות מנצפ"ך דמספרו ש"ת [דבגיטריא כ' סופית היא 500, מ' 600, נ' 700, פ' 800, צ' 900], ונשאר אותיות מו"ם, נמצא ממון נהפך לאותיות ש"ת מו"ם, כי כיון שנושא לשם ממון שת לו בן שהוא בעל מום. ושמה תאמר לימן מרובה, אע"ג דקרא קאמר להדיא חודש, הכי קאמר בין הנשואין לבין התחלת הקלקול יהיה זמן מרובה כדי שנה, כמו שנאמר [דברים כ"ד ה'] נקי יהיה לביתו שנה אחת, ת"ל חודש. והא דנקיט הזמן חודש שהוא שלושים יום, בני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש, כיון דסתם מלוה שלושים יום [מכות ג' ע"ב], לכך מניחים הממון אצלו שיעור מלוה שהוא שלושים יום, ונוטלין אותו מידו, עד כאן דבריו נר"ו:

ולהלכה כתב בשולחן ערוך [אבן העזר סימן ב' ס"א] לא ישא אדם אשה שיש בה שום פיסול. הגה: כל הנושא אשה פסולה משום ממון הויין לו בנים שאינם מהוגנים. אבל בלאו הכי, שאינה פסולה עליו אלא שנושאה משום ממון, מותר (תשובת ריב"ש סימן ט"ו). מי שרוצה לישא אשה פסולה, בני משפחתו יכולין למחות בו (הר"ן פרק המוכר). ואם אינו רוצה להשגיח בהם, יעשו איזה דבר לסימן שלא יתערב זרעו בזרעם. ומי שפסקו לו ממון הרבה לשדוכין וחזרו בהם, לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו, ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, וכל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון, אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליחו. (ב"י בשם א"ח). ועיין עוד לקמן בסמוך מה שנביא מערוך השולחן.

אליהו כופתו והקב"ה רוצעו.

כתב הבן יהוידע, אין הכונה שיעשו לו כן ממש, אלא הכי קאמר ראוי להיות לו כך שיהיה אליהו כופתו והקב"ה רוצעו, וכחאי גונא איתא בנדרים [י' ע"ב] דהשומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו, ואם לא נדהו הוא עצמו יהיה בנידוי, ופירש הר"ן ז"ל לא שיהיה בנידוי מאיליו אלא ראוי להתנדות קאמר, ע"ש, וכן הענין כאן דהיה ראוי להיות לו כך שיהיה אליהו כופתו והקב"ה רוצעו, וכחאי גונא תמצא גבי דוד המלך ע"ה שאמר חי ה' כי בן מות האיש הזה [שמואל ב' י"ב], שהוא רצה לומר שהוא ראוי לכך, אבל אין ממיתים אותו בשביל ממון [אמנם המפרשים כתבו שם דבאמת פסק עליו דין מיתה, כדין מלך שיכול להמית שלא על פי דין תורה, ולכן התקיים באמת דבר זה בזרעו, כמו שאמר לו הנביא ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם]:

והא דראוי להיות לו כך על ידי אליהו זכור לטוב, נ"ל דאמרו רז"ל פנחס הוא אליהו, עוד אמרו רז"ל על פנחס [סנהדרין דף פ"ב ע"ב] שהיו מבזים אותו ואומרים הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה יהרוג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב וייחסו על אביו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, נמצא היו מלעיגים עליו בשקר שבא מאשה שאינה הוגנת חס ושלום, לפיכך ראוי להיות הוא עצמו ממונה על דבר זה, לכפות את הנושא אשה שאינה הוגנת.

ועוד נ"ל טעם אחר, הואיל דרוע האשה שאינה הוגנת הוא מגיע לבנים שיצאו רעים וחטאים, והנה אליהו זכור לטוב הוא מלאך הברית, להיות נמצא על המילה שהוא זמן הפרדת הערלה שהיא הטומאה והזהמא הדבוקה בתינוק, לכך ראוי שיהיה על ידו עונש עון זה הגורם טומאה וזהמא יותר לולד, ולכן נקיט לשון כפיה ורציעה, כי במילה שבה מפרידים הרע מן הולד, כופת הסנדק את התינוק לפני המוהל, ואחר כך המוהל רוצע התינוק, דהיינו שחותך הערלה מן האבר, ולכן זה שלקח אשה שאינה הוגנת, שהוא מדביק הטומאה והקליפה בתינוק יותר, יהיה אליהו זכור לטוב כופתו כנגד הכפיתה שעושה הסנדק לצורך טהרה ונקי הולד במילה, והקב"ה רוצעו כנגד מה שעושה המוהל בחיתוך הערלה:

ודע כי מ"ש אליהו כופתו והקב"ה רוצעו, אע"ג דפירשתי הכונה ראוי להיות לו כך, אפשר לפרש הכונה גם כן הכי, לומר דעושין לו כך לנפשו אחר פטירתו, וענין כפיתה ורציעה הוא לשון מליצה, ויש רמז בדבר:

ומה שאמרו אשה שאינה הוגנה, כתב ערוך השולחן [אבן העזר סימן ב'], מאד מאד צריך האדם להשתדל ליקח לו אשה הוגנה ולא ישא אותה שיש בה שמץ פסול הן שהפסול בגופה כמו פרוצה וכיוצא בזה הן שהפסול במשפחתה כגון שיש במשפחתה פסול ממזירות או שהוא כהן ויש במשפחתה פסול חללות, וכך אמרו חז"ל שכל הנושא אשה שיש בה פסול אליהו כותב והקב"ה חותם ואומר אוי לו לפוסל את זרעו ופוגם משפחתו ולעתידי לבא אליהו כופתו והקב"ה רוצעו כביכול, והטעם שאליהו כותב וכופת מפני שהוא הצטער מאד על אשר ישראל הפרו ברית שבינם ובין ד' והיה נרדף על זה

מבני דורו הרשעים, וכביכול הקדוש ברוך הוא בעצמו מעיד עליו שזרעו פסול שנאמר שבטי י-ה עדות לישראל, אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי י-ה, ואז הקדוש ברוך הוא מעיד עליהם שהם שלו ואינו משרה שכניתו אלא על משפחות המיוחסות שבישראל שאין בהם שמץ פסול, שנאמר בעת ההיא נאום ד' אהיה לאלקים לכל משפחות בית ישראל והמה יהיו לי לעם כלומר אותם שהם ממשפחות בני ישראל הכשרים יהיו לי לעם, וכל הנושא אשה שאינה הגונה מפני יופיה או מפני ממונה הויין לו בנים שאינם מהוגנים וגם הממון לא יתקיים. אבל אם נושא אשה כשירה לשם ממון שאלמלא ממונה היה נושא אחרת אין בזה עון.

הכי אמר שמואל קול באשה ערוה.

כתב הבן יהוידע, פירש רש"י שנאמר השמיעני את קולך, ואם אשאל בשלומה תשיבני. **ודבר זה יפלא בעיני, וכי היתכן לומר שאסור לדבר שום דבור עם אשה כדי שלא ישמע קולה,** והלא בבנות צלפחד כתיב [במדבר כ"ב ב'] ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן וכו' פתח אהל מועד לאמר אבינו מת במדבר וכו', ואיך דברו עמהם ושמעו קולם, ואם תאמר על ידי מתורגמן, איך הותר למתורגמן לשמוע קול אשה, ואיך דבר דוד המלך ע"ה עם אביגיל ודברה עמו ושמע דבריה, ואיך דיבר אליהו זכור לטוב עם האשה הצרפית, והשיבה אותו דבר ושמע קולה, ואיך דבר אלישע הנביא ע"ה עם השונמית ושמע קולה, ואם תאמר על ידי גחזי איך התיר לגחזי לשמוע קולה. ועוד קשה איך אמר לו רב נחמן אפשר על ידי שליח, דאם אסור לאיש לשמוע קול אשה, איך הותר לשליח לשמוע קול אשה, ודוחק לומר כגון לשלוח לה על ידי בנה, דשליח בסתם קאמר ליה.

והנה בודאי מ"ש השמיעני את קולך איירי במדברת בדרך שיר ושירה, וכיוצא, ואין ללמוד מזה דאסור לשמוע כל מין קול דברים של אשה. ונ"ל בס"ד, דודאי אם ידברו האיש והאשה בדברים של עסק בעלמא לית לן בה, ורק אם האשה משמעת קולה בדברי שיר, או בדברים של חיבה שאינם לצורך דבר ועסק, וכן דברים של פרישת שלום, בכל זה איכא איסור משום קול באשה ערוה, ולכן בדברים אלו של פרישת שלום אמר לו רב נחמן אפשר על ידי שליח, כי דברים אלו אף על פי שהם פרישת שלום, הנה הם אצל השליח כמו שאר דברים של עסק, דאין בזה חיבה בין השליח ובין האשה, אבל לגבי אשתו של רב נחמן ורב יהודה חשיב כדברי חיבה, דאסור לשמוע קולה בדברים אלו, ואחרי זה טען רב יהודה משום דאמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל, ולא משום קול.

וכתב עוד, שוב ראיתי להרב הלכות קטנות [ה"ב סימן צ"ג], שנשאל קול באשה ערוה במאי עסקינן, והביא מ"ש מרן בבית יוסף [אורח חיים סימן ע"ה] בשם יש אומרים, דהיינו דוקא בשעת שהיא מנגנת, וכתב הרב ז"ל שם, דקשה להלום זה עם ההיא דקידושין דאמר ליה רב יהודה לרב נחמן הכי אמר שמואל קול באשה ערוה, דהתם כשהיתה משיבה שלום לא

היתה מנגנת, וכתב דאם שואל בשלומה כדי לשמוע קולה מחזי כתאב לה, ודומה לעגבים ודבר ערוה הוא, ע"ש. וראיתי להרב מטה אהרן [ה"ב סימן ר"ס], שהביא דברי הרא"ם ז"ל דסבירא ליה אסור בשמיעת קול שיר, והקשה בשם מהר"א ז"ל דילתא לאו מנגנת, ואמאי לא שדר לה שלמא והביא דברי הרשב"א בברכות [כ"ה ע"ב] דכתב דוקא קול שאילת שלום או בהשבת שלום כהך דקדושין, דאיכא בזה קירוב דעת הוא דאסור, ע"ש, ונהניתי בזה, דגם אנא עבדא כך הוה פשיטא לי, וכמ"ש לעיל, ובאמת דבר זה מוכרח לאומרו:

אין משתמשים באשה כלל בין גדולה בין קטנה.

הרוצה להקיף עניינים אלו של שימוש באשה ושאר ענייני קריבות הנידונים בסוגיא זו, יעיין בספר אבן ברורה על אבן העזר [בהוצאת וערכת מכון ראש פינה], שם [סימן כ"א ס"ק ס"א ואילך ובבירור הלכה שם] הקפנו נושאים אלו בכל פרטיהם, וכאן נביא רק את עיקרי הדברים.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן כ"א סעיף ה'], אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משוחררת, שמא יבא לידי הרהור עבירה. באיזה שימוש אמרו, ברחיצת פניו ידי ורגליו, אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידי ורגליו אפילו אינה נוגעת בו, והצעת המטה בפניו, ומזיגת הכוס. הגה: ויש אומרים דהוא הדין באכילה עמה בקערה נמי אסור בכל ערוה כמו באשתו נדה [בנימין זאב סימן קמ"ג]. ויש מקילין בכל אלה, דלא אסרו דברים של חבה רק באשתו נדה (רשב"א אלף קפ"ח). ויש אומרים דכל זה אינו אסור רק במקום ייחוד, אבל במקום שרוב בני אדם מצויים כגון במרחץ, מותר לרחוץ מעובדות כוכבים שפחות, וכן נוהגים (מרדכי פ' אף על פי בשם הר"ש בר ברוך). ויש אומרים דכל שאינו עושה דרך חבה, רק כוונתו לשם שמים, מותר. לכן נהגו להקל בדברים אלו (תוספות סוף קדושין). יש אומרים דאין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה, כגון לעיין ברישיה אם יש לו כינים, בפני אחרים (נ"י פרק חזקת הבתים).

ובערוך השולחן הרחיב יותר, אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבא לידי הרהור עבירה [רמב"ם] וגם שלא להרגילן להיות בין האנשים [רש"י קדושין ע'] באיזה שימוש אמרו ברחיצת פניו ידי ורגליו אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידי ורגליו אסור ואפילו אינה נוגעת בו, והצעת המטה בפניו ומזיגת הכוס דכל דבר שאשה עושה לבעלה דרך התקרבות אסור לאשה זרה לעשות לו. וכ"ז כשהיא עושה לא דרך שירות, אבל דרך שירות נראה שאין איסור בדבר, אבל לרחוץ פניו ידי ורגליו פשיטא שאסור בכל ענין דזהו התקרבות יתירה. ויש אומרים דה"ה באכילה עמו בקערה אחת נמי אסור והכי מסתבר דאין לך קירוב גדול מזה. ואף שיש מקילים באכילה או להושיט מידו לידה ורק באשתו נדה אסור מ"מ הירא את דבר ד' ירחק מכמו אלה. אמנם בביתו ואחותו לא שייך זה האיסור דאין זה קירוב דעת דדרך העולם כן הוא ולא שייך שיבא קילקול

מהם. ויש מי שאומר דאין האיסור רק במקום יחוד, אבל במקום שהרבה מצויים שמה אין איסור בזה, ומטעם זה יש שנהגו לרחוץ מהשפחות במרחץ, וכתב על זה רבינו הב"י שדבר זה אסור להעלותו על לב וחלילה לאיש ישראל לרחוץ מהם ואיזה תלמיד טועה כתב כן. ויש אומרים עוד דכל שאינו עושה דרך חיבה ורק כוונתו לשם שמים כמו לרקד עם הכלה מותר ושומר נפשו ירחק מזה דרחוק שלא לבא לידי הרהור והיא מצוה הבאה בעבירה, ויש אומרים דאפילו עם אשתו אין ראוי להתנהג בדברים של חיבה יתירה בפני הבריות כמו לעיין בראשו וכיוצא בזה ואין לך יפה מן הצניעות. כללו של דבר השם אורחותיו ומעגלותיו לא יכשל לעולם ואשר לא ישים אל לבו יפול ברשת היצה"ר כי חזק הוא ממנו:

אין לתמוה על המנהג שנהגו בכל תפוצות ישראל כשבאים אורחים לבית בעל הבית ואשת הבעל הבית מכבדם מאכילם ומשקם ומוזגת להם כוסות, והרי אין משתמשים באשה, דאין איסור כלל בזה, ולא מיבעיא אם הבעל הבית מיסב עמהם דהרי היא משמשת לפניו, אלא אפילו אינו מיסב עמהם כיון שאיננה עושה דרך שימוש התקרבות אלא מפני הכנסת אורחים, ומפני שעליה מוטל כל צרכי הבית אין איסור בדבר. וכן באכסניא כשבעלת האכסניא מוזגת כוסות להאורחים אין זה דרך שימוש התקרבות אלא דרך שירות:

דף ע' ע"ב

הכי אמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל.

כתב הבן יהודע, מקשים ואם כן איך אמר אלישע לגיחזי עתה רוצ' נא לקראתה ואמור לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום [מלכים ב' ד' כ"ו]. וכתב, נראה דהאי כללא דשמואל ליתיה אלא באיש נכרי שאינה מכירה ואין לו התקרבות עמה בלאו הכי, ולכן אסור לשאול בשלומה, דנראה מזה השלום שבא לעשות קירוב דעת עמה ולהיות אהבה וחיבה בינו לבינה בשלום זה, אבל אדם שהוא קרוב שלה, או אפילו זר ממנה אך נתארח בביתה כמה פעמים ונהנה ממנה, אם ידרוש בשלומה אינו נראה דכוונתו לעשות קירוב דעת עמה ולעורר בינו לבינה אהבה וחיבה, דבאמת הוא חייב לשאול בשלומה משורת דרך ארץ ונימוס העולם, כיון דנתארח בביתה וקבל הנאה וטובה ממנה, ואיך יהיה כפוי טובה לבלתי ידרוש בשלומה בפגעו בה, והכי הוה אצל אלישע הנביא ע"ה, שקיבל הנאה וכבוד מן השונמית, שנתארח בביתם בכל כבוד שבעולם, ועשו לו עליה ושלחן ומנורה לעצמו, לכן שלום זה הוא עליו בתורת חיוב, ואין עושה בו קירוב דעת ויתרון אהבה וחיבה, אבל כאן רב יהודה היה זר מהם, ומימיו לא נתארח אצלם ולא נכנס לביתם ולא נהנה מהם, ומה לו לשאול בשלום האשה, וכהאי גוונא אסר שמואל. ועוד הך דאלישע הנביא ע"ה שאני, דלא שאל בשלום האשה לבדה, אלא שאל בשלום אישה ושלום הילד גם כן, ואין בזה חשש משום קירוב דעת והתעוררות אהבה וחיבה, ושמואל איירי בשואל בשלום האשה לבדה, דנעשה בזה קירוב דעת טפי:

ובשולחן ערוך שם [סעיף ו'] כתב, אין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו על ידי שליח, ואפילו על ידי בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים. אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה.

וביותר הרחבה מהאחרונים, הטעם שאין שואלין בשלום אשה דשמא מתוך שאילת שלום אפילו על ידי שליח יהיו רגילין זה עם זה ויבואו לידי חיבה [רש"י] ולפ"ז אין האיסור רק בשאילת שלום שיש בזה קירוב דעת ואהבה, אבל לאמר לה צפרא טבא וכה"ג נראה דאין איסור. ולשאול לאחר מה שלום אשה פלונית יש אומרים דגם זה רק על ידי בעלה שרי ולא על ידי אחר [חמ"ח] ויש מתירין [ב"ח] ולשאול לאשה על שלום בעלה שרי [מהרש"א ב"מ פ"ז א'] וכתב ערוך השולחן, ויש רוצים לאסור מטעם קול באשה ערוה, ואינו נראה דבסתם דיבור לא נאסרה עם הנשים ורק בקול ערב שהשומע נהנה מזה. ולכתוב במכתב פרישת שלום לזוגתך או ותאמר שלום לזוגתך אסור, דזהו שאילת שלום על ידי בעלה אבל לשאול בשלומה במכתב מותר, דהרי שואל לבעלה איך שלומה. ובבתו וכלתו ואחותו נראה דאין איסור כלל בשאילת שלומם דלא שייך בהן קירוב דעת דדרך ארץ כן הוא שהאב שואל בשלום זרעו וחוב הוא עליו, וכן אחיו לאחותו. ועקרי העניינים האלה תלוי הכל לפי דעת ויראת שמים ואם יצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא בלבו כלל אין חשש בשאילת שלום [ריטב"א] ולכן מצינו באלישע שאמר למשרתו רוצ' נא לקראתה ואמר לה השלום לך, אך משם אין ראיה דע"פ הדיבור עשה הכל שהרי נביא היה.

ובבית שמואל [ס"ק י"ג] כתב, והא דכתבו הפוסקים על ידי בעלה משום דמצינו במלאכים דשאלו על ידי אברהם, כ"כ ב"ח. ומזה נהגו לכתוב בתחלת אגרת ע"ש זוגתך וכו', אבל בסוף הכתב שרגילים לכתוב ותאמר שלום לזוגתך אסור דהיינו שאלת שלום ששולח על ידי בעלה. ב"ח.

ובט"ז [ס"ק א'] כתב, אבל מותר לשאול לבעלה, כתב רש"ל ולפי זה נהגו היתר באגרת שלומים שלנו שפורשים בו האשה, ואף על פי כן נהגו להחמיר שלא להזכירה בשמה. עכ"ל. וכתב מו"ח [הב"ח], היינו שבתחילת האגרת כותבין ולאשתך וכו', אבל לבסוף האגרת שרגילין לכתוב ותאמר שלום לפלוני אסור לכתוב ותאמר שלום לזוגתך, דהיינו שולח לה על ידי בעלה שאלת שלום דאסור. ונראה לי דכל זה הוא מצד שמראה אהבה בדרישת שלום, אבל אם יש צורך, כגון שלא היתה בקו הבריאה או כיוצא בזה מותר לכתוב תודיעני משלום אשתך.

והבאנו כאן את כל הדעות בזה, והכלל בזה שהמחמיר באלו ובכגון אלו קדוש יאמר לו, דכללא דמילתא כתבו הרמב"ם והשו"ע צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד, כי בקל יפול, וכמה וכמה נפלו בזה, רח"ל.

הא גברא והא טסקא.

כתב הבן יהוידע, אין לפרש הא גברא על בעל דינו קאמר, דודאי בעל דינו עדיין לא היה עומד באותה שעה שנכנס רב יהודה ודבר עם רב נחמן, אלא הא גברא על שליח רב נחמן ששלח עמו את פתקא דהזמנתא, והוא בא עם רב יהודה ביחד, אבל בעל דינו עדיין לא נכנס, דאחר כך אתא, וכמ"ש לקמן, ואמר רב נחמן לרב יהודה שידבר זכותו לפניו, כדי שלא יאמרו השלוחין של בית דין ושאר בני אדם שהיו עומדים שם דמחניפי רבנן אהדדי, בראותם שפטרו רב נחמן קודם שידע איך היה הענין, ואם יש בדבריו ממש:

מעיד על כל השבטים ואינו מעיד עליו.

כתב הבן יהוידע, צריך להבין מה ענין עדות זו, ומתי תהיה ולפני מי מעיד. ונ"ל כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן, ויהיו כל ישראל נכנסים בעזרה בבית המקדש, שם תהיה עמידתם בנס, וכמ"ש במשנה [אבות פ"ה] עומדין צפופים ומשתחוים רווחים, וזו עדות מן השמים שהם קדושים, כיון שזוכין להיות עמידתן בנס, כמו ארון וכרובים אשר בנס עומדין, ואין קדושה אלא במיוחדות, ועל זה קאמר כשהקב"ה משרה שכינתו לעתיד בבית המקדש, שיהיה בו זה הנס הנפלא דעומדין צפופים ומשתחוים רווחים, שדבר זה הוא עדות על העומדים שם שהם קדושים, אינו מעיד על זה, כלומר אין הנס ההוא נעשה לזה, שאבד היחוס שלו בנשאו אשה שאינה הוגנת ופסל זרעו, אף על פי דלכולם נעשה נס זה לא יעשה לאדם זה וזרעו. והוא כמו שהיה לישראל במדבר, שהיה הענן פרוס על ישראל דוקא, ולא על ערב רב, דלא היה קולטן הענן, כן יהיה כאן.

ומ"ש דאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות המיוחדות בישראל, היינו כי לעתיד לבוא נאמר [ירמיה ל"א] כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, וכן נאמר ביואל [ג'] והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וכו', הנה השראת שכינה בנבואה ורוח הקודש לא תהיה אלא במשפחות המיוחדים, ומ"ש זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, בזה מובן הכתוב [הושע י"א ז'] ועמי תלואים למשובתי, שירצו שאני אקרבם תחלה, וכמ"ש השיבנו ה' אליך ונשובה [איכה ה' כ"א], משכני אחרין נרוצה [שיר א' ד']:

הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא.

כתב הרמב"ן, פירוש משום דלא אשתייר מנייהו אפילו חד, והעבדים קורין עצמן בשמם ממעשה דהורדוס בריש פרק השותפין שרצו (ב"ב ג' ב'), ואיכא דקשיא ליה והא אמר שמואל עצמו המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור, וכן המתיאש מעבדו כדאיתא בפרק השולח (גיטין ל"ח א'), והני נמי בודאי נתיאשו מהם בעלים משעה שמלכו. ויש דתירצו שמא לא נתיאשו שהיו סבורים שתבא השעה שתחזור מלכותם לכשעבר וישתעבדו בהן שמצוים הן בעלי זרוע ליפול, ואחרים תירצו משום שירשיהם של בני חשמונאי אינן ידועים כאן, שהם הרגו כל מי שהוא ידוע להם ושמא יש קטן במדינת הים שאינו מתיאש או גדול שלא

נתיאש שאינו יודע בהן, לפיכך פסלום והעמידום בחזקתן עד שיודע לך שנשתחררו. והרמב"ן עצמן כתב דנראה דהנך אמוראי לא סבירא להו כשמואל במפקיר ומתיאש מעבדו, אלא דקיי"ל צריך גט שחרור, וכי אמר שמואל כל מאן דאמר מבית חשמונאי קא אתינא עבדא הוא לאו למפסלינהו, אלא לומר שאינן כהנים אלא עבדי כהנים הם.

ועוד הקשו, הרי שמואל סבירא ליה (יבמות מ"ה א') גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ואם כן למה פסלום הרי נשאו בנות ישראל משמלכו. ותירץ הרמב"ן דלא קשיא, שאי אפשר שאין בהן אחד שנשא אשה כיוצא בו מקרובותיו ונמצא שנטמעו בהם עבדים, ועיסה כיוצא בו אסורה לבא בקהל, ולא עוד אלא דאפשר דרובייהו נמי נשאו כיוצא בהם ומשעה שפסקה מלכותן לא רצו ישראל לידבק בהם:

קשים גרים לישראל כספחת וכו'.

רבים התקשו בהבנת מאמר זה ונאמרו בו הרבה פירושים, ורבינו האר"י [שער הגלגולים הקדמה ל"ד] כתב בזה את ההבנה הפנימית, הגרים עיקר מציאותם והוייתם היא מן אותה הקליפה הנקראת קליפת נוגה, שפעמים היא טמאה ופעמים חוזרת אל הקדושה, וזהו סוד מה שאמרו רז"ל קשים גרים לישראל כספחת, והענין הוא, כי האיש ההוא שהיה בתחילתו גוי, כאשר בא להתגייר, נכנס בו נפש אחת מתולדות הנפשות של הצדיקים בהיותם בגן עדן הארץ, ואחר אשר נתגייר, זוכה ונכנסה בו נפש אחרת קדושה ממש, כשאר נפשות בני ישראל. ואז נקרא גר צדק, כי יש לו ממש נפש קדושה מן המלכות, הנקראת צדק כנודע. והנה אותה הנפש הנשארת עתה בו, והיא אותה שהיתה בו בהיותו גוי, הנקראת נפש הגר, והיא אשר החזירתו למוטב, בהכרח הוא שתהיה לה איזו אחיזה אל הקליפה, ולכן בהיותה עתה בגוף הגר הזה אחר שנתגייר, בהכרח היא מחטיאה קצת אל הנפש הקדושה האחרת אשר בגר הזה. וזה סוד קשים גרים לישראל כספחת, כי נפש הגר הראשונה, מחטיאה את נפש השניה הנקראת ישראל. ע"כ. דהיינו, מה שאמרו קשים לישראל, אין הכוונה לכלל ישראל, אלא לנפש הקדושה שזוכה לה הגר אחר גירותו, שלנפש זו קשה נפש הגר הראשונה כי גורמת לה לחטוא.

דף ע"א ע"א

כסף מטהר ממזרים.

כתב הבן יהוידע, נראה הכונה דממזר מטהר זרעו בשפחה שהיא מקנת כספו, ותלה הטהרה במסבב שהוא הכסף, שקונים בו את השפחה. ושמעתי בשם רבני אשכנז ז"ל, דאדם עז פנים סימן שהוא ממזר, וכן אמרו מדחציץ כולי האי שמע מינה ממזר הוא, אך אם זה החצוף הוא עשיר אבד סימן זה, דיאמרו מחמת עושרו הוא עז, דכתיב [משלי י"ח כ"ג] ועשיר יענה עזות, נמצא כסף מטהר ממזרים ומחפה עליהם, עד כאן שמעתי. ואמרת קודם אותיות ממזר יש אותיות קולל, שהוא לשון קללה, אך מספרם של אותיות אלו יהיה גם כן

מספר כספו, לרמוז הממזר אשר הוא קולל מן העושר כספו יהיה מחפה עליו:

משפחה שנטמעה נטמעה וכו' משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו בא אליהו לטמא ולטהר לרחק ולקרב וכו'.

ולקמן [ע"ב ע"ב] אמרין, תנו רבנן ממזירי ונתיני טהורים לעתיד לבא דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר אין טהורים וכו', אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף אי לא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי הוה אתי אליהו מפיק מינן צורני צורני קולרין.

ולמעשה יש כאן כמה מימרות הנראות סותרות, דמחד גיסא אמרין דמשפחה שנטמעה נטמעה, כלומר שהיא כשירה, ואחר כך אמרין דאליהו בא לקרב ולרחק משפחות, ואחר כך אמרו שחכמים מוסרים שמות המשפחות הפסולות בצינעא לתלמידיהם, ולפי זה אינם כשרים, ולבסוף אמרין דממזרים כשרים לעתיד לבוא, וכיצד יובנו יחד כל אלו המימרות.

וכתב הרמב"ן, הא דאמרין כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לקרב ולרחק, משום פסולי עבדות וחללות קאמר, עבדים לפי שאינן מכלל ישראל, וחללים לפי שמטהר שבט לוי ואינן נדחין מקהל, ופסול עבדות קרוי טומאה ופסול כהונה קרוי רחוק, אבל פסול ממזרות ונתינות הלא איפסקא הלכתא כרבי יוסי דאמר שהן טהורין לעתיד לבא, ומשמע אפילו בידועים, דאילו באותן שנטמעו השתא נמי טהורין הם, שאפילו היודעים בהם אין מעידים בהם לפי שהם טהורין מן התורה. וכן משמע כל הסוגיא דרבי מאיר ורבי יוסי לאו במשפחה שנטמעה פליגי, אלא משפחה שנטמעה נטמעה דברי הכל, וממזרי ונתיני טהורין לעתיד לבא פלוגתא אחריתי היא בידועים.

ואם תקשה וכי מצות לא יבא ממזר תבטל, כתב הרמב"ן לא שתעקר, אלא נוהגת היא כל ימות המשיח, אלא הוראת שעה לממזרים שהיו בדורות הראשונים שיכשרו. וכן י"ל בנתיני שלא אמרו אלא באותן שנתערבו בישראל, אבל נתינים עצמן באיסורן עומדים. וכתב עוד הרמב"ן, והראב"ד ז"ל אומר שאלהו בא ומפרישן, ואחר כך הן נטהרין, כדאמרין בעלמא (סנהדרין צ"א ב') עומדין במומן ואחר כך מתרפאין, והרחמן יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא ונראה:

והריטב"א הביא גם כן דעת הרמב"ן, ואחר כך כתב, אבל מורי נר"ו [הרא"ה] מפרש דלטמא ולטהר היינו פסולי עבדות ונתינות וממזרות, שלא אמרו טהורים לעתיד לבא אלא בספקין אבל בודאין חלילה לערב פסול בזרע הקדש, ואלו שהיו ספק מתחלתן ונטמעו הרי הם כשרים. ורבי יצחק דאמר משפחה שנטמעה נטמעה ס"ל שאפילו מעכשיו כשרים, והיינו דאמרין כסף מטהר את הממזרים, שמתוך

עשרם הם מתחתנים עם משפחות מיוחסות אע"פ שהם ספק פסולים, שאלו היו ידועים חלילה שיתערבו בהם זרע קודש אפילו נותנים להם מלא ביתם כסף וזהב, אלא ודאי אספיקא הדברים אמורים, ואתיא שפיר ההוא דנתינים ונוהג שפיר לאו דלא יבא ממזר. והאל ברחמיו יזכנו לימות המשיח ויורנו האמת ותו לא מדי:

והר"ן האריך בזה, וכתב, משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע, כלומר הכריזו שהם פסולים, ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, כגון אלו בא אליהו לטמא ולטהר לרחק ולקרב, כגון אלו הוא דידעין כלומר שהכל מחזיקין אותן בפסולין אלא שנתקרב בזרוע, אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה נטמעה. ומכאן נראה שאף בזמן הזה משפחה שנטמעה נטמעה כלומר שמי שיודע פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת הכשרה ולעתיד לבא אף על פי שיודע הדבר תהא כשרה. ומיהו אפשר שראוי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם אף על פי שאם היו נדבקים בהם בלא ידיעה לא היה שם איסור כלל אבל מפני שאין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה שאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבשיראל כשר הדבר לגלותן לצנועין, והיינו דגרסינן בגמרא תנא עוד אחרת היתה שם ולא רצו לגלותה אבל חכמים מוסרין אותם לתלמידיהם פעם אחת בשבוע, ונ"ל שהוא מן הטעם שכתבתי, ומ"ה היודע עכשיו פסול משפחה שנטמעה אינו חייב לגלותה ולא רשאי אלא לצנועין. ותמהני דמשפחה שנטמעה מוישב מצרף ומטהר כסף ילפינן לה וקרא ודאי לעתיד הוא דכתיב כדאמרין בגמרא כשהקב"ה מטהר את השבטים שבטו של לוי מטהר [תחלה] שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף והיינו לעתיד לבא אבל בזמן הזה מגלן ולקמן אפשר:

ואחר כך הביא את דברי הרמב"ן דפלוגתא דרבי יוסי ורבי מאיר היא בידועים, וכתב, ותמהני, דמדאמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי הוה אתי אליהו ומפיק מינן צורני צורני משמע דפלוגתייהו בשאינן ידועין, היא דאי בידועין מאי אתא לאשמועין, והיכי שייך למימר מפיק מינן. אלא ודאי משמע דלר"מ יבא אליהו ויפסול אותן שהן מוחזקין אצלנו בהכשר ובודאי דכיון שהם בחזקת כשרות הרבה מטמעין בהן, אלא לרבי יוסי הרי המוחזקין בכשרים יניחם בחזקתן, ולמוחזקין עכשיו בפסולין קרא למה לי דפשיטא דמצות לא יבא תנהוג לימות המשיח כדרך שהיא נוהגת עכשיו. והאריך עוד שם וסיים, אלא ודאי משמע דפלוגתייהו דרבי מאיר ורבי יוסי במטומעין היא, ופשיטא לן שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין מצות כלום, וכי היכי דחזינן שאלהו לא יגלה משפחות המטומעין אף על פי שכולן יהיו גלויות לפניו, אף אנו אין עלינו לגלותן ולא רשאין בכך.

וכתב עוד, ואפשר עוד לומר דרבי יוסי אפילו בודאין קאמר, ואיהו ומאן דפסיק כותיה ורב יוסף דאמר דאי לא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי הוה אתי אליהו

ומפיק מינן צורני צורני לית להו בנטמעה מידי, אלא לדברי המכשיר מכשיר אפילו בודאין, ולדברי הפוסל אליבא דרב יוסף פוסל אפילו במטומעין. ומיהו מ"ד כסף מטהר ממזרין דמשפחה שנטמעה נטמעה לא ס"ל כרבי יוסי שפוסל אפילו במטומעין, אלא כר"מ דודאין פסולין לעולם, אבל מטומעין אין אליהו עתיד לגלותן. וכיון דחזינן אמוראי טובא דאזלי בהך שטתא ריב"ל ורבי יוחנן ואבבי דהוא בתרא דאמר אף אנן נמי תנינא נקטינן כוותיהו במטומעין. ונראה שזהו דעת הר"ם במז"ל שכתב בסוף ספר שופטים, בימי מלך המשיח וכו' ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, אבל אינו אומר על שהם בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד, שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה. ע"כ. וכיון שאין אליהו עתיד לגלותן אף היודעים בהם עכשיו אין מגלין אותם שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין זה כלום:

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן ב' סעיף ה'], משפחה שנתערב בה ספק חלל, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתאלמנה, אסורה לכהן לכתחלה, ואם נשאת לא תצא, מפני שהם שתי ספקות, שמא זו אלמנת אותו חלל, שמא אינה אלמנתו; ואם נאמר שהוא אלמנתו, שמא אינו חלל. הגה: ויש אומרים דוקא האלמנה דהוה ליה חזקת כשרות, אבל בתה, אפילו נשאה, תצא. ויש מקילין ואומרים דאין חילוק בינה לבתה (ב' הדעות בב"ב ס"ז). אבל אם נתערב בה חלל ודאי, כל אשה מהם אסורה עד שיבדוק, ואם נשאת תצא. והוא הדין אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי. הגה: וכל זה דוקא למי שיוודע בדבר. אבל משפחה שנתערב בה פסול, ואינו יודע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה, והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא. ומ"מ כשר הדבר לגלות לצנועין (כך משמע מהר"ן פרק עשרה יוחסין). ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה, אבל כל זמן שלא נתערבה מגלין הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיפרישו מהם הכשרים (שם בהגהות אלפסי).

וכתב ערוך השולחן, דנראה דמה דאמרו דאין לחוש משום דמשפחה שנטמעה נטמעה, דזה אינו רק בפסולי קהל, אבל הכהנים צריכים לחוש דהא אותם יצרפו לעתיד לבא ואפשר דגם לזמן צריכים לחוש כמבואר בסמוך.

אמרו חז"ל [קדושין ע"א א], כשהקב"ה מטהר שבטים של לוי מטהר תחלה, ודרשו עוד מאי מגישי מנחה בצדקה צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שמשפחה שנטמעה נטמעה, ר"ל אותם משפחות שנתערבו בהם פסולים כמו ממזרים מחמת עושרם ולא נתוודעו ונדבקו בהם הרבה משפחות מישראל לא יבדילם הקדוש ברוך הוא מישראל אלא הואיל שנטמעו נטמעו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף חיבורו, בימי המלך המשיח יתייחסו כל ישראל על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו' ובני לוי מטהר תחלה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל וכו' ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהן

שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה. עכ"ל. ומשמע לכאורה מדכתב הרמב"ם את זה על לעתיד לבא ולא בהלכות איסורי ביאה דעכשיו אינו נוגע כלל לנו דין זה, אבל לא כן כתבו רבותינו [שהבאנו לעיל] וזה לשונם ופשיטא לן שאין בין העוה"ז לימות המשיח לענין מצות כלום, וכי היכי דחזינן שאליהו לא יגלה משפחות המטומעין אף על פי שכולן יהיו גלויות לפניו אף אנו אין עלינו לגלותן ולא רשאים בכך [ר"ן שם וכ"כ בשם רבינו יונתן הכהן, ע"ש]. עוד כתב אחד מן הראשונים שבזמן הזה שלאורך הימים נתערבו הפסולין עם הכשרים וכו' ואמרו חכמים כל משפחה שנטמעה נטמעה והרי היא בחזקת כשרה הואיל ולא נתערבו בפסולין מדעת, ואין מגלין משפחות המטומעות אבל מגלין הפסולין שלא נטמעו ומכריזין עליהן כדי שיהיו הכשרים מהם, לפיכך אין לו לאדם לזהר בזמן הזה אלא מן הפסולים הידועים לו בימיו [ש"ג בשם ריא"ז], ומי שיוודע פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת הכשרה, ולעתיד לבא אף על פי שיוודע הדבר תהיה כשרה ומיהו אפשר שראוי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם [ר"ן שם], וכל זה הוא בישראל אבל כהנים ולוים בע"כ ידחו ממחיצתן, ועליהם נאמר וזיקק אותם כזהב ובכסף וא"כ בפסול כהונה ולויה רשאי לגלות.

ואין לשאול ולומר באיזה היתר יניחו המשפחות בכשרותן, והרי אין בין העולם הזה לימות המשיח כלום. ד"ל דמדינא כל אחד מן המשפחה מותר דהוא כספק ספיקא, ואף על גב דאליהו יתוודע לו ברוח הקודש, הלא לא בשמים היא ואין דנין דיני התורה מנבואה ורוה"ק, וכיון דמדינא מותר לכן יחוס הקדוש ברוך הוא על המשפחות המעורבות בפסולים ויטהרם, לבד שבט לוי שהוא מוכן לעבודת בהמ"ק אותו יטהרו ויזקקו ויצרפו כזהב וכסף.

תנו רבנן בראשונה שם בן י"ב אותיות וכו'.

כתב הרב פתח עינים ז"ל בשם רבינו האר"י ז"ל, כי שם בן י"ב הוא שם הוי"ה אהי"ה אדנ"י בשילוב, אשר הם י"ב אותיות, והנקודות הם שהצניעום מפני הפריצים כדי שלא ישתמשו בו וכו', ע"ש, וכתב הבן יהודע, ולא יכולתי להבין איך שם שילוב זה יאמר אותו הכהן בברכת כהנים במקום שם הוי"ה, ואם נאמר שהוא רק בכונת הלב, איך אומר כאן דמבלעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים. וכתב דנ"ל כי השילוב של שלשה שמות הנזכרים שהוא י"ב אותיות מכוין בלבו כשמזכיר את השם, אך הנקודות של שם השילוב הנזכר, היה הוגה בהם את השם בברכת כהנים, שאומרו והוגה בו באותם הנקודות של שם השילוב הנזכר, וכדי שלא ירגישו השומעין בנקודות מה הם, היה מבליע הגייתו בנקודות ההם בנעימת אחיו הכהנים, ואז השומעין לא ירגישו בנקודות מה הם:

אמר רב יהודה אמר רב שם בן מ"ב אותיות וכו'.

כתב הבן יהודע דנראה לפי פשוטו דקאי על שמות אנא

בכח שהם מ"ב אותיות, ולכן לא ימסרו אותו אלא למי שיש בו ששה דברים אלו, שהוא צנוע ועניו וכו', ששם זה הוא שבעה שמות וכל שם מהם הוא ששה אותיות, עיין שם עוד בדבריו פירושים אחרים.

אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו וכו'.

ומדוע צריך לכל מידות אלו ולא די באחת מהן, כתב הבן יהוידע דנראה דענוה לבדה לא תספיק, כי שמא הוא עניו מבחוץ וגאה מבפנים, כמו אותו כומר שהיה בזמן הרמב"ן ז"ל שהיה מראה ענוה בתכלית, ובלבו מתגאה בה ועושה כן כדי שישבחוהו, לכן אמר צריך שיהיה צנוע שאינו מפרסם מעשיו הטובים כמ"ש [מיכה ו' ח'] והצנוע לכת עם אלקיך, ואם כן ודאי ענוה זו אמיתית, שאינו עושה ענוה כדי להשביח עצמו, וכיון שהוא עניו באמת, אין חוששין פן יקפיד על אדם שחטא לו ומענישו בשם הזה. ומ"ש עומד בחצי ימיו, כי לפעמים יהיה האדם מן הנעלבים ואינם עולבין, אך אם עודנו בחור בתוקף החומר, יזדמן שבריו העלבוניות שעשה לו אדם זה יגבר ויבער דמו בקרבו ותעלה אש חמתו באותו אדם, ואז יצא מידו תקלה על ידי שם זה שיענישו בו, אבל אם עומד בחצי ימיו אין בו תגבורת הדם, ואפילו בריבוי העלבוניות יוכל לכבוש כעסו, ויסבול העלבוניות, אף על פי דרבו מאד. וגם צריך שלא יהיה כעסן מצד המזג שלו, וגם שלא ישתכר, דשמא שכרותו משנה דעתו ויעשה דבר רע. וגם צריך שמצד טבעו אינו מעמיד על מדותיו, רצה לומר אינו נוטר איבה בלבו, דשמא ברבוי הפעמים יתקבצו חלקי האיבה שנטר בלבו, ויעשו רושם לפעול פעולה של נזק:

וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה.

מה הם שלשה דברים אלו, כתב הבן יהוידע דנראה דזהיר בו רצה לומר אינו מלמדו לכל אדם, והמשמרו בטהרה, כי בעת שמשתמש בו בהכרח מטהר עצמו תחלה באפר פרה משום טומאת מת, כי עד זמן האמוראים היה מצוי אצלם אפר פרה. אהוב למעלה על אשר מכבד את השם, ונחמד למטה על אשר בידו לשבור עצם ואינו שובר:

דף ע"א ע"ב

אמר ליה אורייתן כשרן בנתין לא כשרן.

הקשה הבן יהוידע מה שייכות הא בהא, והלא אמרו רז"ל חות דרגא ונסיב איתתא, על כן דילמא לא היה רוצה לישא בת גדולים, כי רבי יוחנן היה ראש ישיבה בארץ ישראל ושני לנשיא. וכתב דנראה לבאר דאמרו רז"ל [סנהדרין י"ט ע"ב] כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, ולזה אמר אורייתן כשרן, דעל ידה אתה נחשב בן שלי, ואמאי בנתין לא כשרן לך, הלא אתה בן שלי והיא בת שלי. והא דאמר לו דברים אלו בעת שהרכיבו על כתפו להעבירו בנהר, ולא אמר לו כן בעת שהיה לומד ממנו תורה, נ"ל על פי מ"ש הרב עיון יעקב ז"ל דשמוש גדול כזה של גנאי, שהוא להרכיבו על כתיפו

להעבירו הנהר, אם לא היה לרבי יוחנן דין רבו מובהק, הוה אסור לזעירי לזלזל בכבוד תורתו כל כך, ע"ש, וידוע דאמרו רז"ל תורה נקראת אשה לת"ח, ונמצא כיון שנשאו על כתפו הורה שיש לרבי יוחנן עליו דין רבו מובהק, וכיון שהוא רבו מובהק נמצא נחשב זעירי חתנו של רבי יוחנן באשה הרוחנית, ולכן ראוי שיהיה חתנו גם באשה הגשמית, ולכן בא עליו בטענה זו בעת שהיה משמשו תשמיש בזוי, דבזה נמצא זעירי מודה דרבי יוחנן הוא רבו מובהק, וכיון שהוא רבו מובהק נמצא חתנו באשה הרוחנית, וראוי שכן יעשה באשה הגשמית להיות חתנו של רבי יוחנן:

אם ראית שני בני אדם מתגרים זה בזה, שמץ פיסול יש באחד מהם.

הקשה הבן יהוידע דהוה ליה למימר בקיצור, אם ראית שנים מתגרים זה בזה, וידענא דעל בני אדם קאי ולא על בהמות. וכתב דנראה דקמשמע לן בזה דלא איירי בשנים שהם רחוקים בטבעם ודעתם, כגון שזה חכם וזה טפש, זה גדול המעלה וזה פחות, אלא איירי בשנים שהם שוים במעלה בטבעם ודעתם וחשיבותם, דשניהם נקראים בני אדם שוים, אשר לפי מנהגו של עולם ראוי שיהיו אוהבים זה עם זה ונוחים זה לזה, וכמ"ש בב"ק [צ"ב ע"ב] בשם בן סירא, כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו, ע"ש, ומאחר דראוי להם שיהיו אוהבים זה עם זה ומתערבים זה בזה, ואתה רואה אותם שהם מתנגדים זה עם זה, לכן יש לחשוב ולתלות שיש פיסול באחד מהם, ואין מניחים אותם וכו', ולזה אמר שני בני אדם רצה לומר שוין במעלה וחשיבות ובדעת ובטבע. מיהו גם בזה לא דברו רז"ל אלא על פי הרוב, ואפשר שיזדמן גם בכהאי גוונא דהם מתגרים זה בזה ואין פיסול באחד מהם, אלא יש סיבה אחרת, ובעוונותינו הרבים דשכיחא שנאה מחמת קנאה בטלה הוכחה זו:

אמר רבי יהושע בן לוי אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחין אותה לידבק בחברתה.

ולעיל אמר רב כנ"ל בשני בני אדם, וכתב המהרש"א דדעת רבי יהושע בן לוי בשני בני אדם איכא למימר דנפלה שנאה ביניהם על ידי שום דבר שפשע אחד נגד חבירו, אבל בשתי משפחות שכל בני משפחה זו מתגרות עם בני משפחה אחרת ליכא טעמא אלא דמן השמים אין מניחין כו', וק"ל:

דף ע"ב ע"א

הראיני פרסיים אמר ליה דומין לחיילות של בית דוד.

עייין רש"י. וכתב הבן יהוידע, עוד נ"ל על פי מ"ש בר"ה [י"ח ע"א], מאי כבני מרון, א"ר יהודה אמר שמואל כחילות של בית דוד, פירוש כך היו מונים יוצאים בזה אחר זה בצאתם למלחמה, ע"ש, וכן הפרסיים כשיוצאין למלחמה אינם הולכים לחיילות בשטח רחב ובערבוביא, אלא הולכים בזה אחר זה בסדר נכון כמו חיילות בית דוד, ולא על יציאתם

בני אדם כמלאכי השרת, כדאמרין בהגדה מלמד שהיו ישראל מצויינין שם, כלומר שהיו עם בפני עצמן ולא נתערבו במצרים. ע"כ, ע"ש, ופירוש זה יבא נכון כאן יותר:

ועוד נראה לפרש בס"ד, מ"ש דומין למלאכי השרת על פי מ"ש בגמרא דשבת [קמ"ה ע"ב], הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין ציצין ופרחים לתורה, ופירש רש"י ציצין צמח, ע"ש, וידוע מה שאמרו בגמרא אין לך כל עשב וציץ ופרח שאין ממונה עליו מלאך אשר מכה בו ואומר לו גדל, ונמצא חדושי תורה מדמה אותם הכתוב לצמחים ופרחים, לכן תלמידי חכמים שבבבל שעושין צמחים ופרחים בתורה, דימה אותם למלאכי השרת, הם אותם המלאכים הממונים על הפרחים והצמחים:

ובאופן אחר נ"ל דרך הלצה, והוא קרוב ומתיישב לפי הפשט, דהמלאכים יש להם כנפיים במקום ידים, ותלמידי חכמים שבבבל היה דרכם ללבוש מלבוש עליון הנקרא בלשון ערבי בד"ן, אשר בית הידים שבו ארוכים ופתוחים וסרוחים ומשולשלים למטה מן הידים, ודומין לכנפיים, וכל דורות שלפנינו היה מלבושם פה עיר בגדאד כך, וגם אנא עבדא לבשתי בחתונתי בגד זה הנקרא בד"ן, העשויים בתי ידים שלו כך, והם משולשלים וסרוחים ככנפיים, משא"כ בארץ ישראל אין לובשים בד"ן זה שידי ארוכות ורחבות ומשתלשלים ככנפיים, אלא ידיו קצרות ולא ארוכות ולא רחבות, וגם לא פתוחות, וכאשר לובשים עתה וקורין זה ג"ב"א, ולזה אמרו דומין למלאכי השרת שיש להם כנפיים:

היום יושב בחיקו של אברהם אבינו.

נראה עיקר כמאן דמפרש היום נימול, ולא כמאן דמפרש היום נפטר, דאם כן הוה ליה להזכירו בתואר רב אדא, ולא היה קוראו בשמו בלבד:

היום נולד רב יהודה בבבל.

קשה למה הזכירו בשם רב ואע"ג דעדיין לא הוה רב, ולרב אדא בר אהבה לא הזכירו בשם רב, ועוד קשה למה ברב אדא הזכיר שם אביו, וברב יהודה לא הזכיר שם אביו, שהיה שמו יחזקאל, ודוחק לתרץ דרב אדא היו כל העולם מזכירין אותו כך, רב אדא בר אהבה, ולכן הזכירו בשם אביו כמנהג העולם, אך לרב יהודה היו קוראין אותו בסתם ואין אומרים בר יחזקאל, דזה אינו, דהא אתמר לעיל [ע' ע"א] דאותם טבחיא היו מזכירין אותו רב יהודה בר יחזקאל, דאמרי עד דשקיל שמעיה דרב יהודה בר יחזקאל. ונ"ל דרב יהודה נולד בבבל תמורת רבינו הקדוש שהיה שמו יהודה, ולכן שהוא נולד תמורתו הזכירו בשם רב, וגם לא הזכיר שם אביו, ולכן עשה גבי רב יהודה עוד שינוי אחר מהא דרב אדא בר אהבה, והוא כי גבי רב יהודה לא הזכיר שם העיר שהיתה פומבדיתא, וגבי רב אדא בר אהבה הזכיר שם המקום שהוא אקרא דאגמא, ורמז להם בזה שהודיעם דתמורתו נולד בבבל, דאינו בארץ ישראל, דהשתא יאות להם לעשות מספד גדול,

למלחמה דוקא קאמר, אלא שואל על הילוכם תמיד, ואמר לו שדרכם לילך בזה אחר זה כדרך חיילות בית דוד כשיוצאין למלחמה. אי נמי דוד המלך ע"ה עשה סדרים לחיילותיו בהילוכם למלחמה כמו סדרים שתמצא עתה אצל המלכים בחיילותם, כי ממנו למדו המלכים לעשות, והפרסיים היו ראשונים בלימוד זה שהם למדו לעשות סדרים של חיילותם כמו סדרים של חיילות בית דוד, קודם שעשו שאר מלכים, שבזמנו עדיין לא היה זה אלא רק אצל הפרסיים:

הראיני חברים אמר ליה דומין למלאכי חבלה.

נראה הכונה כמו מלאכי חבלה, כיון ששולטים אינם מבחינים בין טוב לרע, אלא תם ורשע מכלים, כן אלו בעת שיהיה להם תגבורת ושליטה אין מבחינים אלא מזיקין והורגין כל אשר ימצאון. ומה שאמר הראיני ישמעאלים ואמר לו דומין לשעירים של בית הכסא, נ"ל הכונה כי הישמעאלים הזכרים דרכם לגדל שערות בראשם שלא יגלחום, ועושין אותם קליעות כמו הנשים, וידוע מה שאמרו רז"ל בגמרא דעירובין [ק' ע"ב], בעשר קללות שנתקללה חוה, שהאשה מגדלת שער כשדים, ולכן אלו שהם מגדלי שער כנשים דימה אותם לשדים. ואמר של בית הכסא משום דשם היו מצויים יותר בזמן הקדום, כמ"ש בברכות [ס"ב ע"א] אביי מרביא ליה אימיה אימרא למיעל בהדיה לבית הכסא, ומקשי בגמרא לרביא ליה גדיא ומשני שעיר בשעיר מחלף, ופירש רש"י שד של בית הכסא דומה לשעיר, ועליהם נאמר ושעירים ירקדו שם [ישעיה י"ג כ"א], ע"ש: מהרש"א על קידושין דף עב/א

והמהרש"א כתב, הראיני ישמעאלים דומים לשעירים כו', פרש"י לענין מלבושים שחורים והראיני ת"ח כו' לענין מלבושים לבנים. והוא דוחק מה לו לתלות לשעירים ממזיקין שבבית הכסא, גם מה שהביא ראיה לת"ח מרבי יהודה בר אלעאי דלאו מבבל היה. וכתב דנראה לפרש דלענין נקיות טהרה קאמר, הראיני ישמעאלים דומים לשעירים שבבית הכסא דאין מקפידין לנקיות כלל, ות"ח שבבבל דומים למלאכי השרת שמקפידין בנקיות וכמ"ש בת"ח דאסור אפילו להרהר בד"ת במבואות המטונפות, ודו"ק:

הראיני תלמידי חכמים שבבבל אמר ליה דומין למלאכי השרת.

כתב הבן יהוידע, נראה לבאר, דאיתא בגמרא דפסחים [ק"ג ע"ב] תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה, אלו הן הכלבים והתרנגולין והחברין, ויש אומרים אף הזונות, ויש אומרים אף תלמידי חכמים שבבבל, נמצא תנא קמא ויש אומרים הראשון חולקין על יש אומרים השני, דאמר תלמידי חכמים שבבבל שונאין זה את זה, ולכן כיון דאיכא מאן דאמר שהם שונאין ואיכא דפליגי, לכן אמר לו ברמז הראיני תלמידי חכמים שבבבל איך הם, דדבר מי עיקר, והשיב לו ברמז דומין למלאכי השרת שאין ביניהם שנאה וקנאה, ורמז לו בזה העיקר כסברת ת"ק ויש אומרים קמא דפליגי על יש אומרים בתרא. וראיתי להר"ן בנדרים [כ' ע"א] שפירש על מה שאמר שם, דמצייני כמלאכי השרת, שהם מצויינין ונבדלין משאר

דאע"ג דנולד צדיק אחר, הנה ארץ ישראל עצמה חסרה גברא רבא, ולכן לבני ארץ ישראל שמגיע להם החסרון יותר יאות להם למבכי ולמספד, ולכן הכתוב דימה לצדיק הנולד תמורת צדיק לשמש שאין זריחתו ושקיעתו במקום אחד, אלא זורח במזרח ושוקע במערב:

דף ע"ג ע"א

ממזר ודאי הוא בלא יבא הא ממזר ספק יבא.

כתב הרשב"א, מכאן דקדק הרמב"ם בתשובת שאלה דכי אמרינן בעלמא ספיקא דאורייתא לחומרא (ביצה ג, ב) ספיקא דאורייתא לחומרא דרבנן היא, דאי מדאורייתא לא אסרה תורה אלא הודאי, וכן פסק בחיבורו הגדול (פ"ט טומאת מת ה"ב). והרשב"א הקשה על זה כמה קושיות, וכתב, אלא הכא דאמרינן ממזר ספק יבא מייתורא דקהל אתי, ואדרבה דוק מינה טעמא דגלי קרא הא לא גלי אפילו ספק ממזר בלא יבא, וממנה לכל איסורי ספק דאורייתא, וכן פרש"י ז"ל ועיקר. וכבר האריך בזה בספר תורת הבית בשער התערובות.

אמר רבא בר רב הונא מצאו מהול אין בו משום אסופי משלטי הדמיה אין בו משום אסופי שייף משחא ומלא כוחלא רמי חומרי תלי פיתקא ותלי קמיעא אין בו משום אסופי תלי בדיקלי אי מטיא ליה חיה יש בו משום אסופי אם לאו אין בו משום אסופי זרדתא סמיכא למתא יש בו משום אסופי ואם לאו אין בו משום אסופי בי כנישתא סמיכתא למתא ושכיחי ביה רבים אין בו משום אסופי ואם לאו יש בו משום אסופי.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן ד' סעיף ל"א], אסופי שנאסף מהשוק הוי ספק ממזר, כגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה, אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה, בין שיש הוכחה בגופו, כגון שהוא מהול או שאיבריו מתוקנים ומיושרים כמו שעושים לנערים, או שהוא משוח בשמן, או ששמו לו כחול בעיניו, או תלו לו קמיע, בין שיש הוכחה במקום, כגון שנמצא במקום שרבים מצויים שם או שתלוי במקום באילן שאין החיה מגעת שם והיה סמוך לעיר, או שנמצא בבית הכנסת הסמוך, או בציד

דף ע"ג ע"ב

דאמר רב יהודה אמר רבי אבא אמר רבי יהודה בר זבדי אמר רב כל זמן שבשוק אביו ואמו נאמנים עליו נאסף מן השוק אין נאמנים עליו מאי טעמא אמר רבא הואיל ויצא עליו שם אסופי ואמר רבא ובשני רעבון אף על פי שנאסף מן השוק אביו ואמו נאמנים עליו.

ובשולחן ערוך [סעיף ל"ב] הולד שהיה מושלך בדרך, ובא א' ואמר: בני הוא ואני השלכתי, נאמן. וכן אמו נאמנת. נאסף מן השוק, ובאו אביו ואמו ואמרו: בנינו הוא, אין נאמנים הואיל ויצא עליו שם אסופי. ובשני רעבון נאמנים, שמפני הרעב השליכוהו והם רוצים שיזונו אותו אחרים ולפיכך שתקו עד שנאסף.

ובערוך השולחן הרחיב יותר, תינוק שהיה מושלך בדרך בדרך אסופי ובא אחד ואמר בני הוא ואני השלכתי נאמן וכן אמו נאמנת ואפילו במקום שרוב העיר גוים, דזהו כדבר ברור דאם לא היה בנו לא היה לוקח ולד זר להחזיקו כבן, ולכן הוא או היא נאמנים להחזיקו לבן לכל דבר בין לקולא בין לחומרא. וכל זה כשעדיין מושלך בדרך, אבל כשנאסף מן השוק ובאו אביו ואמו ואמרו בנינו הוא אין נאמנים בלא עדים הואיל ויצא עליו שם אסופי. וכתב ערוך השולחן שחוששין לדבריהם להחמיר בכל ענייניו, כמו שלא תתייבם אמו וכיוצא בזה, ולא להקל כמו לפטור אמו מן היבום וכיוצא בזה, דזה א"א לומר שלא יחושו כלל לדבריהם דהרי מדינא נאמנים אלא שמפני שנקרא עליו שם אסופי אמרו חז"ל שאין נאמנים. ובשני רעבון נאמנים גם אחר כך דאמרינן שמפני הרעב השליכוהו ורוצים שאחרים יזונו אותם ולפיכך שתקו עד שנאסף מן השוק [רמב"ם] ולא יקרא עליו שם אסופי ועוד דבשני רעבון כיון שהרבה נשלכים אז לא רצו חכמים לפוסלן מפני יציאת קול [רש"י]:

וכתב עוד שם, ודע דבירושלמי קדושין [פ"ד ה"ב] איתא תינוק כל זמן שהוא מושלך בשוק או אביו או אמו מעדיין עליו, נאסף מן השוק צריך שני עדים ואביו ואמו כשני עדים הן. עכ"ל. אלמא דרק האב לבדו או האם לבדה אין נאמנים, אבל שניהם ביחד נאמנים. וכל הפוסקים כתבו דאינם נאמנים כנ"ל, ואפשר דנראה שהתלמוד שלנו חולק על זה, שהרי בתלמוד שלנו נתבאר הטעם מפני שנקרא עליו שם אסופי, משמע להדיא דאף שמפני הדין היה להיות כשר מ"מ מפני קריאת השם לא רצו חכמים להכשירו. ומ"מ שני עדים נאמנים, דאין סברא לומר ששני עדים לא יועילו להוצאת קול, ובזה לא מצינו מפורש שיחלוק התלמוד שלנו.

ודעת הרשב"א שאסופי הוה ספק ממזר וכשר מן התורה זהו רק במקום שמחצה כשירים ומחצה פסולים או רוב כשירים ומיעוט פסולים, אבל במקום שרוב פסולים ומיעוט כשירים הוי ממזר ודאי דאזלינן בתר רובא, ואף על גב דיש ספק שמא הלכה היא אצלם והו"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי, אמנם אכתי איכא רובא לאיסור.

וכתב עוד שם, כללא דשתוקי ואסופי, דשתוקי כשאמו נבדקה ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת אפילו ברוב פסולים כשהיא פנויה, ולפוסלו אינה נאמנת. ואפילו כשאומרת לכשר נבעלתי אינה נאמנת להחזיקו לבנו ואף שבועה אינו צריך כשמכחישה, וכשלא נבדקה הוי ספק ממזר כשיש מיעוט ממזרים בעיר ואין הולכין אחר הרוב, אבל כשאין ממזר בעיר הולד כשר ולקרובים לא חיישינן אא"כ חשודה מהם.

ואסופי, בעיר שכולה ישראל כשאין בו סימנים שלא הושלך לשם מיתה הוי ספק ממזר וכשיש בו סימנים הוא כשר גמור, ולמה אין דינו כשתוקי ויהיה ספק ממזר, דשתוקי שאני שהרי אנו מכירין את אמו שפנויה היא ובע"כ שזינתה ואין יודעין ממי, ולכן כשיש אף מיעוט ממזרים בעיר הוי ספק

ממזר. אבל זה האסופי כשיש בו סימנים שלא הושלך לשם מיתה אמרין שאינו מפנויה כלל אלא האב והאם השליכוה מפני הרעב. ובעיר שיש ג"כ גוים הוי הנמצא ספק גוי ספק ישראל אא"כ הוא מהול.

וכל שתוקי ואסופי שהם כשירים רשאים לישא אשה מכל בנות ישראל, ולא חיישינן שהשתוקי ישא אחותו מאביו והאסופי מאביו או מאמו [ב"ש סקנ"ד] מפני דרובא דרובא הם רשאים להנשא לו, ורק בשתוקי כשהאם אומרת שמפלוני נתעברה אף שאינה נאמנת להחזיקו לבנו כמ"ש מ"מ קרובותיו נאסרין עליו ע"פ דיבורה:

ובביאור הגר"א [ס"ק צ"ט] כתב דאע"ג דמן התורה מותרים לישא כל מי שירצו מ"מ מדרבנן אסורים לישא עד שיתברר שבאשה זו א"א שיהיה בה צד קורבא, ויש ראייה לזה מהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה והלך השליח ומת דאסור בכל הנשים שבעולם מפני חשש שמא השליח קידש בעדו אשה וזו היא קרובתה. וכתב ערוך השלחן דלא משמע כן מכל הפוסקים, דנהי דחששו ליוחסין אף במיעוט גמור מ"מ הכא הוה כמיעוטא דמיעוטא שאין בו ממש כלל שניחוש שהאשה שרוצה לישא היא בתו או אחותו של הנואף שנאף עם אמו של זה. ועיי"ש שהאר"י עוד בזה להוכיח כנ"ל.

אמר רב חסדא שלשה נאמנים לאלתר אלו הן אסופי חיה ופוטרת חברותיה.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רע"ז סעיף י"ב] שלשה נאמנים על הבכור, חיה, אמו ואביו. חיה מיד, שאם אמרה זה יצא ראשון, נאמנת. אמו, כל שבעת ימי הלידה, נאמנת לומר זהו הבכור. אביו, לעולם. אפילו אמר האב על מי שלא הוחזק בנו כלל בני הוא ובכורי הוא, נאמן. וכן אם אמר על המוחזק לנו שהוא בכורו אינו בכור, נאמן. הגה. מיהו אם אמר פעם אחת על אחד שהוא בכור, לא יוכל לומר אחר כך על אחר שהוא בכור (טור בשם הרמב"ן ובית יוסף בשם הר"ן ונ"י פרק י"ג):

והרחיב בזה יותר בערוך השלחן, אשה שילדה שני זכרים ואחד יצא ראשון או שילדה בן ובת והבן יצא ראשון והוא בכור, אבל מי מעיד לנו על זה כך אמרו חכמים שלשה נאמנים על הבכור חיה והיא המילדת, ואמו ואביו. החיה אינה נאמנת אלא מיד כשילדה ואמרה החיה זה יצא ראשון נאמנת להחזיקו בבכור, ואמו נאמנת כל שבעת ימי הלידה עד יום המילה דאז מוציאו האב להכניסו בברית המילה, ואביו נאמן לעולם דהתורה האמינתו מדכתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר דמשמע שיכירנו לאחרים שהוא בכור.

וכתב עוד, יראה לי דאין החיה נאמנת אלא כשאין ערעור עליה אבל אם יש אחד שמכחישה ואפילו אשה מכחישה ואומרת שהשני הוא הבכור אין החיה נאמנת, דהא נאמנות החיה הוא גם בכהן ולוי וישראל וממזר, וקיי"ל דכשיש ערעור אינה נאמנת, ואף על גב דבכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא כשנים ואין עד אחד נאמן לפוסלו, מכל

מקום נאמנות החיה אינו אלא מפני שעל פי רוב אי אפשר באופן אחר [ר"ן] דבשעת הלידה אין ע"פ רוב רק החיה והאם, והאם אין ביכלתה ע"פ רוב לידע מי יצא ראשון דטרודה בצירה וחבליה, ולא דמי לכל נאמנות עד אחד במילתא דעבידא לגלויי כמו בעגונה להעיד שמת בעלה. ואף על גב דכל דבר שאין לו חזקת היתר וחזקת איסור נאמן עד אחד, זהו באיסורים, אבל בממון וביחוס לא מצינו שיהא עד אחד נאמן, אלא נאמנותה משום דא"א בלעדה. ולכן כשבא מי שהוא ומכחישה אינה נאמנת, וכל שכן דכשהאב או האם מכחישים אותה דאינה נאמנת [ט"ז]. וכתב ערוך השלחן דהוא דוקא שמכחישים אותה מעצמם, אבל אם מכחישים אותה לאמר שהיא בעצמה אמרה על הוולד האחר שהוא בכור והיא מכחישתם היא נאמנת כדין פלוני חכם טהר לי את הדם והוא מכחישה.

ומהרמב"ם פט"ו מאיסורי ביאה משמע דטעם נאמנות החיה מפני שלא הוחזק, ובאמת נאמנות החיה מפורש בתורה גבי תמר שהמילדת החזיקה את פרץ לבכור, וכן משמע בירושלמי דקדושין [פ"ד]. ועוד למדנו מתמר דאפילו הושיט האחד את ידו ועשתה המילדת סימן לידע שהוא בכור נאמנת אחר כך לומר שזה השיב ידו והאחר יצא ראשון, כמו שהיה אצל פרץ וזרח. ומ"מ לא קשה מה שעד אחד נאמן להכחישה כיון דהתורה האמינתה, ד"ל דוקא במקום שצריך שני עדים כמו באשת איש ובסוטה ועגלה ערופה והתורה האמינה לאחד הוה שפיר כשנים ואין אחד נאמן להכחישו, אבל בזה שהחיה נאמנת א"צ שנים מעיקר הדין כיון שאין כאן חזקה כלל, ומדינא עד אחד נאמן, ולכן נאמן גם אחד להכחישו.

ובסוגיין מבואר דאין החיה נאמנת אלא כל זמן שלא יצאה מבית היולדת אבל כשיצאה וחזרה אינה נאמנת, וכל הפוסקים השמיטו זה, ואולי דזהו נכלל במה שכתבו נאמנת מיד, וצ"ע.

נאמן בעל מקח לומר לזה מכרתי ולזה אין מכרתי במה דברים אמורים בזמן שמקחו בידו אבל אין מקחו בידו אינו נאמן.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רכ"ב סעיף א'], נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי, אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו, אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו הרי הוא עד אחד בלבד, ודינו בעדות זו כדין כל אדם, שהרי אינו נוגע בעדותו. (לא שנא נקט וזוי מחד, לא שנא נקט וזוי משנים ואמר שאחד מהם נתן לו בעל כרחו (טור). ולפיכך אם נטל הדמים משנים, ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ולא ידע ממני נטל מדעתו וממי נטל בעל כרחו, בין שהיה המקח בידו בין שהיו שניהם תופסים בו, אין כאן עדות כלל, וכל אחד מהם נשבע כתקנת חכמים בנקיטת חפץ ונטל חצי המקח וחצי הדמים:

ודעת רש"י בסוגיין דמדובר דכשנים מעוררים על המקח זה אומר לי נמכר וזה אומר לי נמכר ושניהם נתנו לו דמים בזמן שמקחו בידו נאמן לומר לזה מכרתי ברצון וזה נתן לי מעותיו בעל כרחי, אבל כשאין מקחו בידו ושניהם אוחזין

בהמקח אינו נאמן, משום דאחר שהוציאו מתחת ידו לא רמי עליה למידק ואינו נאמן אפילו כשאומר זכור אני, וממילא הוה דינא כדין שנים או חזין בטלית. ואם לא קיבל דמים אלא מאחד, נאמן לומר מזה קבלתי ונתרציתי למכור לו אפילו כשאין המקח תחת ידו, ואף על גב דאינו אלא עד אחד ומיגו אין לו שימסור למי שירצה, מ"מ זהו כעין תקנה להאמין להמוכר משום דהרבה פעמים אין עדים בדבר והוי כנאמנות המילדת הנ"ל [ר"ן] וי"א דזהו דוקא כשהלוקחין עומדין לפניו, וזהו שיטת רש"י והר"ף לדעת הרא"ש והוסיף עוד בדנאקט זוזי מחד נאמן אפילו לומר שנתרצה להאחר וזהו השליך מעותיו בעל כרחו:

ושיטת התוספות והרא"ש ור"ח והטור, דבאין מקחו בידו אינו נאמן יותר מעד אחד דעלמא, ובמקחו בידו נאמן מטעם מיגו שיכול למסור למי שירצה, ואם קבל מאחד אינו נאמן לומר שמכר להשני אף כשמקחו בידו, דזהו כמיגו במקום עדים, דאנן סהדי שנתרצה למי שנתן המעות, ומה שאמרו בדנאקט זוזי מתרווייהו קאי אמקחו בידו. ובדנאקט זוזי מתרווייהו ואינו זוכר למי מכר ברצון נשבעין שניהם ונוטלין כל אחד חצי כדין שנים או חזין בטלית, ואין חילוק בין המקח ביד המוכר ובין שהוא ביד שניהם. ובאין מקחו בידו וגם הם אינם מוחזקים בו הוי דינא כל דאלים גבר, ואם גבר אותו שהמוכר מסייעו אין כאן שבועה, דעד המסייע פוטר משבועה ואם גבר השני ישבע להכחיש את המוכר.

והרמב"ם ז"ל כתב [פ"כ ממכירה הלכה ד'], נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי. אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו, אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו הרי הוא עד אחד בלבד ודינו בעדות זו כדין כל אדם שהרי אינו נוגע בעדותו, ולפיכך אם נטל הדמים משנים ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו ולא ידע ממי נטל מדעתו וממי בעל כרחו, בין שהיה המקח בידו בין שהיו שניהם תפוסים בו אין כאן עדות כלל, וכל אחד מהם נשבע כתקנת חכמים בנקיטת חפץ ונוטל חצי המקח וחצי הדמים. עכ"ל. וכשהמקח בידו ונקיט זוזי מחד אם נאמן לומר שמכרו להאחר לא ביאר הרמב"ם, ולדעת הב"י ס"ל דאינו נאמן, ולפ"ז דעתו כדעה הקודמת. ואם אין עדים ממי קיבל המעות נאמן המוכר לומר מזה קבלתי. וי"א עוד דכשאין עדים היודעים ממי קיבל נאמן המוכר לומר קבלתי מראובן ונתרציתי לשמעון במיגו שהיה אומר לא קבלתי מראובן כלל, דדוקא כשדוע בעדים אינו נאמן, אבל בלא עדים נאמן [ש"ך] וכן נראה דעת הרמ"א שכתב לא שנא נקיט זוזי מחד ל"ש נקיט זוזי משנים ונאמן לומר שאחד מהם נתן בעל כרחו. עכ"ל. וצ"ל דכוונתו כשאין עדים וכמו שנתבאר ואפילו נגד עד אחד נאמן המוכר כיון שמקחו בידו:

ולדינא הכריע בנתיבות המשפט דאם לא היה קנין עדיין משניהם, אפילו אחד עשה קנין והמוכר מכחישו ואומר שלא נתרצה במכירתו ובעל כרחו עשה, נאמן המוכר, דכיון שבשעה שמכחישו הוי הטענה נגד עצמו ויש לו חזקת ממון

וחזקת מרא קמא, וממילא דיכול אחר כך להקנותו לאחר בקנין. אבל כשכבר עשו שניהם קנין בעדים ויש עדים שנתרצה לאחד מהם שאמר ליה משוך וקני, רק שאין יודעים למי נתרצה, ועל כל פנים ידוע ע"פ עדים שהמקח הוא לאחד מהלוקחים ולא להמוכר ואין טענת המוכר לעצמו, בזה אינו נאמן לומר שנתרצה למי שלא קיבל המעות, אפילו לא נתברר ממי קיבל רק ע"פ המוכר, ואינו נאמן במיגו שהיה אומר על המעות שקיבלם מראובן שקבל אותם משמעון, דאין זה מיגו טוב מה שהיה ביכלתו לגזול ולתת לאחר. ואם ידוע בעדים שנתרצה לראובן כשנתן המעות ואחר כך עשה ראובן משיכה, לכולי עלמא אין המוכר נאמן לומר שחזר בו אחר נתינת המעות קודם המשיכה עד שיברר בעדים וכ"ז הוא כשהמקח תחת יד המוכר:

וכשאין מקחו בידו, ונתבאר דהמוכר הוי כעד אחד ולמי שמסייע פטור משבועה ולמי שאינו מסייע מחייבו שבועה דאורייתא להכחישו, וזה דוקא כשכל אחד מהם טוען שהמוכר מכר לו וחבירו תופסו בגזילה ופוטרים שניהם את המוכר משבועה. אבל כשהשני טוען שהמוכר מכר לו בקנין ברצונו ואחר כך פשע ונתנו להאחר, הרי המוכר חייב שבועה היסת נגד טענתו, וממילא שאינו בר עדות, דכל עד הצריך שבועה אינו עד. ודוקא כשהלוקח טוען שעשה קנין, אבל בטענת נתינת מעות לבד אף דחייב מי שפרע מ"מ לא מצינו שעל ידי חוב זה יפסל לעדות [ש"ך], ואף בקנין אינו אלא כשהמקח שוה יותר מהדמים שנתן, דאם לא כן אין כאן כפירת ממון ואינו עד הצריך שבועה [נה"מ]:

דף ע"ד ע"א

נאמן דיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי במה דברים אמורים שבעלי דינים עומדים לפניו אבל אין בעלי דינים עומדים לפניו אינו נאמן.

ובשו"ע [חושן משפט סימן כ"ג], כל זמן שבעלי דינים עומדים לפני הדיין, נאמן לומר לזה חייבתי ולזה זכיתי. נסתלקו מלפניו, אינו נאמן. אם אין בידו פסק דין. ודוקא בשודא דדייני, אבל דין התלוי בטענות לא שייך בו נאמנות, שלפי הטענות יזכה הזוכה, ובלבד שלא יסתור טענות הראשונות. וכל זה דוקא בדיין אחד, אבל שנים נאמנים לעולם, ואפילו אם יש שני עדים שמכחישים אותם: הגה. וה"ה אם קבלו עליהם פשרן לזמן, כל מה שאומר תוך הזמן, נאמן. אבל אם כבר כתב ונתן להן הפשרה, אין לו רשות להוסיף או לגרוע (ואפילו תוך הזמן), אף על פי שאומר שכך היתה כוונתו (ב"י בשם רשב"א):

וביותר הרחבה מהאחרונים, כל זמן שבעלי דינים עומדים לפני הדיין נאמן לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי ואין הבעל דין נאמן להכחישו כיון שמינוהו לדיין או לפשרן נאמן כשני עדים ואפילו אם יש לבעל דין מיגו שהיה יכול לומר לא קבלתיך לדיין או לפשרן כגון שאין עדים על זה שקבלוהו מ"מ אינו

נאמן להכחישו דכיון דנאמן כשני עדים הוה כמיגו במקום עדים [נה"מ] אבל כשנסתלקו מלפניו אינו נאמן רק כעד אחד אם אינו קרוב או פסול, וזוקק לשבועה להמכחישו ופוסט מן השבועה להמסייעו. ואם הדיין אינו עד בדבר, כגון שמת או הלך מפנה, והבעלי דין מכחישים זא"ז שכל אחד אומר אותי זיכה, אם האחד מוחזק, על השני להביא ראיה כדין המוציא מחבירו, ואם שניהם מוחזקים יחלוקו, ואם שניהם אינם מוחזקים כל דאלים גבר או יעשו פשרה [סמ"ע], וכתב ערוך השלחן דנראה דאחד יכול להטיל שבועה על חברו.

ואם אחד מהבעלי דין אומר שכבר זיכה לו ובעל דין השני והדיין אומרים שלא נפסק הדין עדיין, אם יש עדים שמינוהו לדיין נאמן הדיין בזה אפילו כשנסתלקו מלפניו, אבל אם אין עדים שמינוהו לדיין ונסתלקו מלפניו נאמן הבעל דין במיגו שלא קבלו לדיין [נה"מ]. וכתב ערוך השלחן דנראה שזה השני אם רצונו להשביע להראשון שישבע שכבר זיכהו ויטול יכול להשביעו היסט ולא שבועה דאורייתא, אף שהדיין הוא עד המכחישו, דשבועה דאורייתא היא רק לישיבע ולפטור, והראשון אינו יכול להשביע להשני, דהדיין הוי עד המסייעו ופוסטו משבועה דיש אומרים דאף שלא בשבועה דאורייתא עד המסייע פוסט משבועה:

זה שאמרנו דכשנסתלקו מלפניו אינו נאמן כשני עדים זהו דווקא בדין שתלוי באומד דעת הדיין כגון בשודא דדייני או בפשרה דיכול להיות שאחר כך ישתנה אומדן דעתיה, אבל בדין תורה לא שייך נאמנות כלל בזה דביכולתו לחזור ולדונם דדין תורה לא תשתנה. האמנם זהו דווקא כשאין הכחשה ביניהם בהטענות, אבל כשיש הכחשה ביניהם, שהבעל דין אומר כך היתה טענתי והדיין מכחישו, ולא שייך שיחזור וידונם, גם בדין תורה חזר דינו להיות רק כעד אחד. וכן אף כשעומדים לפניו ויש הכחשה ביניהם בהטענות אין הדיין נאמן רק כעד אחד [ש"ך ונה"מ]. וכל זה דווקא בדיין אחד, אבל שני דיינים וכל שכן יותר, נאמנים לעולם אף כשנסתלקו הבעלי דין מלפניהם, ואפילו כששני עדים מכחישים את הדיינים נאמנים הדיינים, דבוודאי דקדקו יותר מהעדים מפני שעליהם מוטל הדין. אבל כשדיין אחד ועד אחד אומר כך ושני עדים מכחישים אותם אין להם יתרון נגד העדים ודינם כשני כיתי עדים המכחישות זו את זו ושקולים הם כאחד בלי יתרון [סמ"ע]:

וכל זה דווקא כשאין פסק דין, אבל כשיש פסק דין יקיימו מה שכתוב בהפסק דין, והדיין אינו נאמן לעשות ביאור רחוק מה שאינו סובל לשון הפסק הדין, ואולי אף הרבה דיינים אין נאמנים ככהאי גוונא. אמנם אם לשון הפסק דין סובל שני ביאורים נ"ל דגם דיין אחד נאמן לומר כך היתה כוונתי:

א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן:

ולהלכה, האב נאמן לעולם דהתורה האמינתו, ואפילו אמר האב על מי שלא הוחזק כלל לבנו בני הוא ובכורי הוא נאמן,

וכן אם אמר על המוחזק לנו שהוא בכורו שאינו בכור נאמן. מיהו אם אמר פעם אחת על אחד שהוא בכור לא יוכל אחר כך לומר על אחר שהוא בכור, וי"א דאפילו תוך כדי דבור אינו נאמן [ב"י בשם נמק"י] דלא נתנה לו התורה הכרה אחר הכרה. וצ"ע ליתן טעם בזה, דהלא בכל התורה תוך כדי דיבור כדבור דמי.

ודוקא כשלא הוחזק לבנו והיינו שלא נודע לנו אבל אם הוחזק אצלנו שאינו בנו אינו נאמן לומר שהוא בנו, דממה נפשך, אם החזקה היא על ידי עדים אינו נאמן להכחישם, ואם החזקה הוא על ידי עצמו הא אינו נאמן לחזור בו. אבל כשהיה החזקה על ידי נשים או פסולי עדות נאמן האב להכחישם כיון שהתורה האמינתו, וזה שנתבאר שאם אמר על המוחזק לבכור שאינו בכור דנאמן, מיירי ג"כ בכה"ג, או אפילו העידו עדים שנולד מאשתו בראשונה ועל ידי זה הוחזק בבכורה, נאמן לומר שהשני הוא בכור והראשון הוא ממזר דהתורה האמינתו אפילו לעשותו ממזר [סמ"ע] אבל לא לומר שממנו הוא ונולד שלא בראשונה:

רבי אלעזר אומר ודאן בודאן מותר ודאן בספיקן וספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור ואלו הן הספיקות שתוקי אסופי וכותי.

ובשו"ע [אבן העזר סימן ד' סעיף כ"ד] ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים, כששניהם ודאין. אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק, אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר. וכיצד ספק ממזר, כגון שבא מספק ערוה, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או שנתגרשה ספק גירושין.

דף ע"ה ע"א

ארוסה שעברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי רב אמר הולד ממזר ומותר בממזרת ושמואל אמר הולד שתוקי.

ולהלכה בשו"ע [אבן העזר סימן ד' סעיף כ"ז] ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה, אם היא אומרת שמהארוס נתעברה, אם הוא מודה או שאינו בפנינו, הולד כשר. והוי בנו ליורשו. ואפילו אם הארוס אומר שאינו זוכר רק שאינו מכחישה (שם בהר"ן). ואם אינו מודה, אלא מכחישה שאינו ממזר, הולד ממזר ודאי. ואם אינה בפנינו לשאול אותה, או שאומרת איני יודעת ממי הוא, הוי ספק ממזר. והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי, אפילו הוא מכחישה. והני מילי לעלמא, שאם נשאת לכהן לא תצא והולד ממנו כשר, אבל לארוס גופיה, אסורה, דהא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא:

דף ע"ו ע"א

הנושא אשה כהנת צריך לבדוק במשפחתה ארבע אמהות שהן שמנה וכו'.

והרחיב בזה ערוך השולחן [אבן העזר סימן ב'], אמרו חז"ל בסוגיין, הנושא אשה כהנת צריך לבדוק במשפחתה ארבע אמהות שהן שמנה, שבדוק ארבע אמהות שנים מצד האב ושנים מצד האם שהם שמנה, כל אחת אמה ואם אמה. וכך היא הבדיקה אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואמה ואם אביה ואמה ואם אבי אביה ואמה, ולויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת אם אחת למעלה בכל זוג שהן עשרה אמהות [רמב"ם]. ויש אומרים דגם האם שלה בודקין שהן י"ב אמהות. ואיפסקא הילכתא בסוגיין דזהו רק כשיצא עירעור על המשפחה, אבל בסתמא כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות.

ומה היא בדיקה זו, שלא היה ממזירות באמהות אלו הן או שארי פסולי קהל, וממילא דהבדיקה הוא אף אם הנושא אינו כהן, וכשהוא כהן בודק אם לא נמצא בהן פסולי כהונה כמו חשש חללות, רק אם נושא אשה ממשפחת כהנים לא הצריכו לבדוק רק ארבע אמהות מפני שהכהנים מוחזקים יותר ביחוסם. ואם היא ממשפחת לויים וישראלים החמירו לבדוק עוד דור אחד. ולמה הצריכו לבדוק באמותיה ולא באבותיה מפני שהזכרים כשמריבים זה עם זה מריבים בענייני יחוס ואם היה איזה פסול היה ידוע לכולם, וכיון שאינו ידוע לא הצריכו לבדוק. אבל נקיבות כשמריבות זו עם זה מריבות ביחוס עצמן ולא ביחוס אבות, ואינו מפורסם הדבר אף כשיש פסול במשפחתה, לפיכך הצריכו לבדוק באמותיה ולא באבותיה. ולמה הוא בודק במשפחתה והיא אינה בודקת במשפחתו, מפני שכשהיא כהנת רשאית להנשא אף לפסולי כהונה, דלא הוזהרו בנות אהרן להנשא לכשירי כהונה דוקא, ולכן לא חששו גם לפסולי קהל כמו ממזירות אף על גב שבפסולי קהל הנשים מוזהרות כמו האנשים, כיון שאין זה רק חששא בעלמא.

ומהו העירעור שיצא, כתב הרמב"ם [פי"ט מאיסורי ביאה] שהעידו שני עדים שנתערב בהמשפחה ממזר או חלל או עבד. ורש"י פירש שלא היה עדות גמורה אלא יציאת קול בעלמא, ועל ידי הקול קראו שני עדים על המשפחה שמץ פסול. ואם תקשה, להרמב"ם כשיש עדים על עירוב ממזר א"כ אין זה חששא ומדינא אסורה להנשא לאחד מהמשפחה, ולמה לא תבדוק במשפחתו, י"ל דהן אמת שנתערב בהמשפחה ממזר, אך מ"מ כל אחד מהמשפחה אינו אלא ספק ממזר, וספק ממזר מותר לישא מן התורה בת ישראל, דלא אסרה התורה אלא ממזר וודאי ולא ממזר ספק, ואף על גב דמדרבנן אסורה להנשא, מ"מ אינה צריכה בדיקת דורות אלא בודקת לאותו האיש בלבד כיון דהוא רק מדרבנן. וזהו להרמב"ם, ולרש"י אינה צריכה לבדוק כלל כיון דאינו אלא חששא בעלמא. ואף על גב דאם הנושא אינו כהן דינו שוה לאשה, מ"מ כיון דכהן הנושא יש בו חששא דאורייתא לפיכך החמירו גם באינו כהן, משא"כ בנשים דאין שום אשה שיהא בה איסור דאורייתא לא החמירו בהן בבדיקות דורות.

ופשוט דאם העירעור הוא רק על פסול כהונה כגון שהעידו שנתערב חלל בהמשפחה א"צ לבדוק הנושא א"כ הוא כהן, ואף דיש אומרים דגם להרמב"ם ורש"י לא הצריכו בדיקה רק לכהן ולא ללוי וישראל בכל עניין, מ"מ רוב הפוסקים לא כתבו כן. אמנם אהוספה ללויה וישראלית עוד דור אחד מבואר מרש"י ז"ל דלא הצריכו זה רק לכהן הנושא, וכל זה הוא לשיטת רש"י והרמב"ם.

ובעל המאור והר"ן בשם הרמב"ן פסקו דכשהבדיקה הוא לכהן מפני חשש חללות צריך לבדוק ד' אמהות שהם שמנה, וכשהבדיקה הוא משום חשש ממזירות בין כהן הנושא כהנת או לויה וישראלית ובין לוי וישראל הנושאים כהנת או לויה וישראלית מוסיפין עוד זוג אחד בבדיקה, דבחשש ממזירות החמירו יותר מבחשש חללות לכהונה, ובאמת גם האשה צריכה לבדוק במשפחתו כשהחשש הוא משום ממזירות או שארי פסולי קהל.

ודעת רבינו תם בתוספות דא"צ שום בדיקה לא כהן הנושא וכל שכן לוי וישראל, דעירעור בעלמא לאו כלום הוא, ואף אם העירעור הוא ברור מ"מ א"צ בדיקת דורות, אלא בדיקת דורות הוא רק לכהן הנושא וחושש שמא כשיבנה ביהמ"ק ואז יצרפו משפחות הכהנים שלא יהיה בהם שמץ פסול וידחו מעבודה הם ובניהם, ולכן כהן החושש לזה כשבא לישא אשה ויש בהמשפחה איזו עירעור אם היא ממשפחת כהנים יבדוק ארבע דורות ואם היא לויה וישראלית מוסיף עוד זוג אחד.

ולכל הדיעות שנתבאר אין שום חשש במשפחות שלא יצא עליהם שום עירעור וכל מי שבא לישא מהם הן כהן הן לוי וישראל א"צ שום בדיקה, וכן מבואר דעת הרי"ף והרא"ש שלא כתבו כלל כל העניין הזה, ומבואר דס"ל דאף כשיצא עירעור אין חוששין לזה, משום דס"ל דהבדיקה הוא רק לכהן בשביל עבודת המקדש כשיבנה ב"ב, ובזמן הזה אין נ"מ בכל זה [יש"ש]. אמנם דבר פשוט לכל הדיעות דכשיש עירעור ברור בעדים דצריך בדיקה לכל הדיעות, ונהי דא"צ בדיקת דורות, מיהו בדיקה בהורי האשה עצמה פשיטא דבעי, אבל בלא עירעור כל המשפחות בחזקת כשרות עומדים:

והטור הביא דעת הרמ"ה דזה שאמרנו כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות זהו משפחה שיש לה חזקת כשרות, דאז א"צ בדיקה, אבל מי שאין משפחתו ידועה צריך ראיה ליוחסין להביא שני עדים שהיא משפחה כשירה, ואפילו עד אחד אינו נאמן לזה רק שני עדים. אמנם היא דעת יחיד, וכל הפוסקים אינם סוברים כן. אמנם בכהן יש הרבה מהראשונים שסוברים שאין שום כהן רשאי לישא אשה ממשפחה שאינה ידועה שהיא מוחזקת בכשרות דהרבה חששו לפסולי כהונה [רמב"ן והרא"ה והריטב"א והר"ן והרשב"א בכתובות] ולשיטתם מה שאמרו חז"ל כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות זהו לענין פסולי קהל ולא לפסולי כהונה, ולכן צריך כל כהן ליזהר שלא ליקח אשה רק ממשפחה ידועה המוחזקת בכשרות:

וכתב ערוך השלחן, דנראה דעת רש"י והרמב"ם [פי"ג הלכה י'] דאע"ג דכל המשפחות בחזקת כשרות עומדות, מ"מ זהו במשפחה, אבל איש הבא ממרחק ורוצה לישא אשה אין נותנין לו עד שיוודע מי הוא ומאיזה משפחה הוא, ושמא הוא ממזר או פסול אחר. דבשלמא משפחה המוחזקת לישראלים מוקמינן לה בחזקת כשרות, אבל האיש הבא ממרחקים ולא ידענו אותו הרי אין לו שום חזקה. והב"ש [סק"ג] כתב דהרמב"ם ס"ל כדיעה הקודמת וכן ס"ל לרש"י ז"ל דמי שאין משפחתו ידועה צריך להביא עדים שהיא משפחה כשירה, וכתב על זה ערוך השלחן דנראה כנ"ל, דאם יש לו משפחה א"צ כלל לראיה, וראיה א"צ רק לאיש בודד שבא ממרחקים ולא ידענו לו משפחה, ולכן לדינא פשיטא שיש ליזהר שלא להתחתן באיש שאינו ידוע לנו וכן באשה שאינה ידועה, כיון דהרבה מרבתינו סוברים כן. ודע דאמת דכל המשפחות בחזקת כשרות עומדות זהו לכשרות ישראל מפני שיש לה חזקת כשרות אבל להחזיק עצמו או את אחר לכהן צריך להביא ראיה שמשפחתו מוחזקת לכהנים דלכהונה הרי אין לו חזקה. [ובזמן הזה בודאי צריך להזהר יותר ויותר, דכמה מקרים היו בגוים שנתערבו או בגרים שלא נתגייירו כראוי, ואפילו במשפחות שומרות תורה ומצוות, וד"ל].

דף ע"ו ע"ב

אמר רב יהודה א"ר זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות וכו' אמר רב חמא בר גוריא אמר רב אם קורא עליו ערער צריך לבדוק אחריה.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן ב' סעיף ב'], כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהם לכתחלה, ואעפ"כ אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד (או שני בני אדם שמתגרים זה בזה) (בפ"י יוחסין), או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר, חוששין להם וראוי להתרחק מהם, שאלו סימני פסלות הם. וכן כל הפוסל אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהם שהם ממזרים, חוששין לו שמא ממזר הוא. ואם אומר להם שהם עבדים, חוששים לו שמא עבד הוא, שכל הפוסל במומו פוסל. וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששים לו ביותר שמא גבעוני הוא.

ולשון הנ"ל הוא מן הרמב"ם [פי"ט מאיסורי ביאה הי"ט], ומסיים שם, וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא הבריות ואינו גומל חסד חוששין לו שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל עם קדוש ביישנין רחמנין וגומלי חסדים. עכ"ל. ומכל מקום בכהן כשהוא עז פנים קצת ליכא חששא דכתיב ועמך כמריבי כהן [ב"י], ומ"מ אם הוא מרבה מריבה תמיד חוששין לו [ב"ש]. וכתב המהרש"ל [יש"ש פ"ד דקדושין סי' ד'], ואני אומר אם בזמנינו באת להחמיר במשפחות מתגרות זו בזו לא הנחתם משפחה לאברהם אבינו שתהא בחזקת כשרות, כי בעוה"ר הדור פרוץ ואין מורה ולעולם מתגרים משפחות זו בזו, ומשום הכי נראה אפילו מי שדרכו לפסול משפחות ולומר עליהם פסולים אין חוששין עליו שהוא הפסול, כי הדור פרוץ ומורגל בכך, ואין חוששין למשפחתו אלא הוא חומץ בן יין לבד. עכ"ל. וסיים

ערוך השלחן, ואם המהרש"ל אמר כן בדורו ק"ו לדורות אלה: והרוצה להקיף הלכות אלו דענייני יוחסין בכל פרטיהן יעיין בספר אבן ברורה על אבן העזר [שבעריכת והוצאת מכון ראש פינה] בסימן ב' וד', שם הרחבנו מאוד בעניינים אלו מן הראשונים והאחרונים.

והאיכא אוריה החתי, מאי לאו דאתי מחת.

כתב הבן יהוידע, דהא קשה כבר תירץ לו בצלק העמוני דיתיב בעמון, ומאי מקשי מהכא, דהוא הדין כאן. וכתב דנראה דסבר המקשן באוריה משמע טפי דאתי מחת, משום דנתן הנביא קראו שני פעמים בדבר ה' בשם אוריה החתי דכתיב [שמואל ב' י"ב] מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו ואת אוריה החתי הרגת בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה ואותו הרגת בחרב בני עמון וכו' עקב כי בתני, ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה, וקשה למה האריך לקראו שתי פעמים בשם אוריה החתי, ולא אמר אוריה בסתם, אך הדברים מוכיחין שהוא היה גר, ולכן הוזכרו בשם אוריה החתי, לומר שהיה גר, כדי להפליג בזה התוכחה על אותו עון ולומר דאיכא חלול ה' טפי בזה, משום דהיה גר וכך עשית לו, וכמו שאמרו בגמרא [יבמות ע"ט ע"א], על בני רצפה בת איה דתלו אותם בעבור הגבעונים, והא כתיב לא תלין נבלתו על העץ, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו, הללו בני מלכים הם, ומה עשו פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו אין לך אומה שראויים להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה, ומה גרים גרורים כך, ישראל על אחת כמה וכמה, מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף וכו', ע"ש, וכן הקשו עוד שם בגמרא הא כתיב לא יומתו אבות על בנים וכו' ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא, ופירש רש"י שהיו האומות אומרים אין אומה זו ראויה להדבק בה, שהרי פשטו ידיהם בגרים ליטול מזונותיהם, ולא נעשה בהם נקמה, ע"ש, נמצא הנוגע בגרים להרע להם יהיה מזה חילול השם יותר, ולכן פירש לו בתוכחתו שהרג את אוריה התתני שהיה גר, ואת אשתו לקח, ולכן המקשן סלקא דעתיה מעיקרא דאוריה אתי יותר, ולכן פירש לו בתוכחתו שהרג את אוריה החתי שהיה גר, ואת אשתו לקח, ולכן המקשן סלקא דעתיה מעיקרא דאוריה אתי מחת, ואף על פי כן התרצן אמר לו גם כאן לא הוה גר אלא דיתיב בחת:

אמר קרא ונשאו אתך בדומין לך.

כתב הבן יהוידע, קשה כיון דלפי האמת הסנהדרין צריכין להיות מנוקין מן מום ממש, מנא לן לדרוש דומין לך איחוס, לימא דומין לך בלא מום. ונ"ל משום דכתיב ונשאו אתך, ודריש ונשאו לשון נשיאות, ומצינו דנקיט נשיאות איחוס, דכתיב [במדבר א' ב'] שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם, וכן נקיט בבני קהת [שם ד' ב'] נשא את ראש בני קהת וגו' למשפחותם לבית אבותם, נשא את ראש בני גרשון וגו' לבית אבותם למשפחותם, [שם ד' כ"ב] כי מן היחוס יהיה נשיאות ראש דתפארת בנים אבותם [משלי י"ז ו']: